

**Міністерство освіти і науки України
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
Факультет обліку і фінансів
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування**

**ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
В ЕКЗАМЕНАЦІЙНІЙ КОМІСІЇ:**

**Завідувачка кафедри,
д.е.н., проф.**

_____ **Світлана ХАЛАТУР**
« ____ » _____ **2022 р.**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на тему: Удосконалення управління кредитоспроможністю
сільськогосподарського підприємства

Освітньо-професійна програма «Фінанси, банківська справа та страхування»
Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
Ступінь вищої освіти: Магістр

Здобувач

Денис ЧОЛОВСЬКИЙ

**Науковий керівник,
д.е.н., професор**

Світлана ХАЛАТУР

Дніпро – 2022

ДНПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет: Обліку і фінансів

Кафедра: Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Освітньо-професійна програма: «Фінанси, банківська справа та страхування»

Спеціальність: 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Ступінь вищої освіти: Магістр

З А Т В Е Р Д Ж У Ю

Зав. кафедри _____

«_____» _____ 202__ р.

З А В Д А Н Н Я

на підготовку кваліфікаційної роботи

Чоловського Дениса Олександровича

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: Удосконалення управління кредитоспроможністю сільськогосподарського підприємства

Науковий керівник: Халатур Світлана Миколаївна, д.е.н., професор
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по ДДАЕУ від «13» вересня 2022 р. № 2642

2. Термін подання здобувачем роботи: «01» грудня 2022 року.

3. Вихідні дані до роботи: річні фінансові звіти ДДС ІОБ НААН України за 2017-2021 роки, виробничо-фінансові плани, Закони України та інші нормативні акти щодо регулювання діяльності сільськогосподарських підприємств, матеріали наукових праць з економіки.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

1. Теоретико-методичні основи управління кредитоспроможністю сільськогосподарського підприємства. 2. Аналіз фінансового стану та оцінка кредитоспроможності ДДС ІОБ НААН України. 3. Напрями удосконалення управління кредитоспроможністю сільськогосподарського підприємства. 4. Висновки і пропозиції.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

1. Класифікація підходів до оцінювання кредитоспроможності. 2. Структура управління кредитоспроможністю сільгосппідприємства. 3. Склад і структура товарної продукції ДДС ІОБ НААН. 4. Динаміка рівнів показників фінансової стійкості. 5. Динаміка показників ліквідності ДДС ІОБ НААН. 6. Динаміка коефіцієнта забезпеченості власними оборотними коштами на ДДС ІОБ НААН за період 2017-2021 рр. 7. Динаміка поточних активів, поточних зобов'язань та власного оборотного капіталу ДДС ІОБ НААН, грн. 8. Динаміка показників рентабельності ДДС ІОБ НААН. 9. Динаміка показників оборотності ДДС ІОБ НААН. 10. Процес управління кредитоспроможністю сільгосппідприємства. 11. Етапи розробки стратегії мінімізації кредитних ризиків для потенційного кредитора в процесі управління кредитоспроможністю сільгосппідприємства. 12. Динаміка прибутку підприємства, тис. грн. 13. Фактичні й теоретичні рівні динаміки прибутку сільгосппідприємства за період 2019-2021 роки. 14. Індекси сезонності у динаміці величини прибутку сільгосппідприємства.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання «10» травня 2022 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1	Теоретико-методичні основи управління кредитоспроможністю сільськогосподарського підприємства	11.05. 2022	виконано
2	Аналіз фінансового стану та оцінка кредитоспроможності ДДС ІОБ НААН України	20.09. 2022	виконано
3	Напрями удосконалення управління кредитоспроможністю сільськогосподарського підприємства	24.10.2022	виконано
4	Висновки і пропозиції	25.11.2022	виконано
5	Оформлення роботи	01.12.2022	виконано

Здобувач _____
(підпис)

Денис ЧОЛОВСЬКИЙ

Керівник роботи _____
(підпис)

Світлана ХАЛАТУР

ЗМІСТ

РЕФЕРАТ	4
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТОСПРОМОЖНІСТЮ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	8
1.1. Поняття кредитоспроможності та її значення у системі кредитних відносин підприємств	8
1.2. Характеристика сучасних методичних підходів до оцінки кредитоспроможності підприємств	13
1.3. Особливості управління кредитоспроможністю підприємств сільського господарства	20
Висновки до розділу 1	25
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ТА ОЦІНКА КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ДДС ІОБ НААН УКРАЇНИ	27
2.1. Організаційно-економічна характеристика ДДС ІОБ НААН	27
2.2. Аналіз показників фінансового стану сільськогосподарського підприємства	34
2.3. Інтегральна оцінка кредитоспроможності ДДС ІОБ НААН	50
Висновки до розділу 2	52
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТОСПРОМОЖНІСТЮ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА	54
3.1. Удосконалення структури процесу управління кредитоспроможністю сільськогосподарського підприємства	54
3.2. Методика багатомірного порівняльного аналізу при оцінці кредитоспроможності сільськогосподарських підприємств регіону	65
3.3. Прогнозування динаміки прибутку сільгоспідприємства з врахування сезонності	69
Висновки до розділу 3	77
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	81
ДОДАТКИ	88

РЕФЕРАТ

Тема: «Удосконалення управління кредитоспроможністю сільськогосподарського підприємства»

Кваліфікаційна робота містить: 87 с., 14 рис., 18 табл., 5 додатків, 67 літературних джерел.

Об'єкт дослідження – процес управління кредитоспроможністю сільгосппідприємства.

Предмет дослідження – теоретичні й методичні аспекти процесу управління кредитоспроможністю сільгосппідприємства.

Метою роботи є вивчення теоретико-методичних підходів й обґрунтування практичних рекомендацій щодо покращення рівня управління кредитоспроможністю сільськогосподарських підприємств у сучасних умовах розвитку.

Методи дослідження – індукції та дедукції, діалектичного пізнання, порівняння, графічний, метод динамічних рядів, інтегральний метод.

У роботі досліджено особливості управління кредитоспроможністю підприємств сільськогосподарської галузі, що спричиняються сезонністю ведення такого бізнесу. Проведений аналіз фінансового стану та оцінка рівня кредитоспроможності сільгосппідприємства дозволили визначити напрями щодо удосконалення процесу управління його кредитоспроможністю, який повинен здійснюватися у певній послідовності з виділенням трьох основних етапів такого управління: інформаційного, аналітичного та стратегічного.

Результати рекомендовані до впровадження Дніпропетровською дослідною станцією Інституту овочівництва і баштанництва Національної академії аграрних наук України, с. Олександрівка, Дніпровський район, Дніпропетровська область.

КЛЮЧОВІ СЛОВА

ЗАЛУЧЕНИЙ КАПІТАЛ, КРЕДИТОСПРОМОЖНІСТЬ, СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКЕ ПІДПРИЄМСТВО, ФІНАНСОВИЙ СТАН, МЕТОДИ ОЦІНКИ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ

KEYWORDS

ATTRACTED CAPITAL, CREDITWORTHINESS, AGRICULTURAL ENTERPRISE, FINANCIAL CONDITION, METHODS OF CREDITWORTHINESS ASSESSMENT

ВСТУП

В ринковій економіці керівництву сільгосп підприємства необхідно чітко уявляти які саме ресурси можуть бути отримані в розпорядження підприємства і як вони мають бути використані в процесі господарської діяльності. Тому першочерговим завданням при управлінні будь-яким сільгосп підприємством є насичення бізнесу вкрай потрібними фінансовими ресурсами.

З практичного погляду, кредитоспроможність – це комплекс юридичних і фінансових характеристик, представлених певними фінансовими й нефінансовими показниками, що дозволяє дати адекватну оцінку кредитній установі про здатність позичальника своєчасно та в повному обсязі розрахуватися за своїми зобов'язаннями перед нею.

Загальною метою оцінки кредитоспроможності підприємства аграрної сфери є визначення рівня ризику банкрутства позичальника. Ця процедура здійснюється комерційними банками та іншими фінансовими установами. Рівень кредитоспроможності підприємства визначає розмір відсоткової ставки на позиковий капітал; чим вища кредитоспроможність, тим під більш низький відсоток банки надають кредити. Тому представлені у роботі питання щодо управління рівнем кредитоспроможності підприємств аграрної сфери є актуальними та спрямовані на покращення можливостей залучення фінансових ресурсів сільгосп підприємством.

Питаннями щодо розвитку теоретичних, методичних і практичних аспектів оцінювання кредитоспроможності суб'єктів господарювання займалися такі вчені, як В.В. Бордюк, Л.І. Бровко, В.Г. Виговський, Л.П. Довгань, Л.М. Докієнко, Н.О. Ковальчук, М.О. Кужелев, І.С. Майборода, Ю.В. Масюк, О.М. Панченко, Н.В. Соловей, С.М. Халатур, О.М. Шептуха та інші. Проте, нерозв'язаними залишилися проблеми, що визначаються необхідністю розробки системи управління кредитоспроможністю підприємств сільськогосподарської галузі.

Метою роботи є вивчення теоретико-методичних підходів й обґрунтування практичних рекомендацій щодо покращення рівня управління кредитоспроможністю сільськогосподарських підприємств у сучасних умовах розвитку.

Задля досягнення зазначеної мети було заплановано й виконано такі завдання:

- визначити сутність кредитоспроможності та з'ясувати її роль у системі кредитних відносин підприємств;
- вивчити сучасні методичні підходи до оцінки кредитоспроможності підприємств;
- дослідити особливості управління кредитоспроможністю підприємств сільськогосподарської галузі;
- розглянути організаційно-економічну характеристику ДДС ІОБ НААН України;
- провести аналіз показників фінансового стану сільгосппідприємства;
- оцінити рівень кредитоспроможності ДДС ІОБ НААН України;
- обґрунтувати рекомендації щодо удосконалення структури процесу управління кредитоспроможністю сільгосппідприємства;
- розглянути можливість застосування багатомірного порівняльного аналізу задля оцінки кредитоспроможності сільгосппідприємств регіону;
- здійснити прогнозування прибутку ДДС ІОБ НААН України з врахування сезонності його діяльності.

Об'єктом дослідження є процес управління кредитоспроможністю сільгосппідприємства.

Предметом дослідження відзначаються теоретичні й методичні аспекти процесу управління кредитоспроможністю сільгосппідприємства.

Дослідження проводилося із використанням певного переліку наукових методів, а саме: для визначення сутнісних характеристик кредитоспроможності були використані методи діалектичного пізнання, індукції й дедукції; для охарактеризування методичних підходів до оцінки

кредитоспроможності – застосовано системний аналіз; при формуванні даних й визначенні тенденцій їх зміни – використано статистико-економічний метод; для отримання кількісної оцінки рівня кредитоспроможності – використано інтегральний метод оцінки фінансового стану позичальника. При побудові прогнозу прибутку на майбутні періоди використовувалася програма MS Excel.

Інформаційною базою для визначення сутності кредитоспроможності та з'ясування її ролі у системі кредитних відносин підприємств стали наукові статті, монографії, в яких опубліковані дослідження відомих вчених-економістів. Також розглядалися чинні нормативно-правові акти щодо регулювання кредитних відносин в Україні та проведення оцінки кредитоспроможності позичальників комерційним банками. В якості бази даних для проведення дослідження використовувалась фінансова звітність ДДС ІОБ НААН України, а також публікації з мережі Інтернет.

Наукова новизна роботи полягає в удосконаленні процесу управління кредитоспроможністю сільськогосподарського підприємства, який повинен здійснюватися у певній послідовності з виділенням трьох основних етапів такого управління: інформаційного, аналітичного та стратегічного.

Впровадження процесу управління кредитоспроможністю у практичну діяльність вітчизняних сільгоспідприємств за запропонованою схемою дозволить не лише підвищити її рівень, а й максимізувати їхню прибутковість, знизити рівень ризику та, зрештою, забезпечити зростання їх ринкова вартість.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТОСПРОМОЖНІСТЮ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

1.1. Поняття кредитоспроможності та її значення у системі кредитних відносин підприємств

Для системи сучасних економічних відносин кредит є особливо важливою категорією, оскільки він має колосальний вплив на поточний стан і рівень розвитку як економіки в цілому, так і окремих суб'єктів господарювання й домогосподарств. Адже кредит дозволяє подолати об'єктивну небезмежність фінансових ресурсів і надає можливість задовольняти свої господарські й особисті потреби. А в цілому кредит може сприяти розширенню економічного потенціалу суспільства.

Кредитні відносини для сільгосппідприємств також підвищують шанси завдяки додатковому фінансуванню збільшити виробництво, наростити свої ресурси, а також пришвидшити досягнення визначених цілей.

Дослідження публікацій з даного питання свідчить про різноманітність методологічних підходів щодо визначення кредитоспроможності, що існують в теорії та практиці (додаток А). Цей плюралізм зумовлений особливостями кожного етапу розвитку економічної системи: економічними, соціальними та політичними процесами в національній та світовій економіці, різними методологічними підходами представників різних шкіл і напрямів економічної теорії.

Поняття кредитоспроможності розглядалося економістами вже у 18 столітті. Його використовували в своїх дослідженнях ще А. Сміт та Д. Кейнс [10]. Сьогодні закордонна банківська практика розглядає кредитоспроможність як поєднане з можливістю бажання здійснювати своєчасне погашення отриманих зобов'язань. До поняття кредитоспроможності входять економічна спроможність, юридичний статус і репутація позичальника [20].

Кредитоспроможність – це змога позичальника вчасно й повністю здійснювати розрахунки за своїми боргами.

Кредитоспроможність клієнтів для банків також була і залишилася основним об'єктом оцінки при визначенні доцільності й виду кредитних відносин. Погляди сучасних економістів на визначення поняття «кредитоспроможність» умовно можливо поділити на декілька груп.

Першою можна зазначити групу, що об'єднує авторів, які особливу увагу приділяють моральному образу клієнта. Сьогодні такий підхід до кредитоспроможності, який приділяє особливу увагу не тільки моральному образу клієнта, але й обох сторін, відроджується, про що свідчить той факт, що в західній науковій літературі кредитоспроможність все частіше визначається поняттям «надійність» [66]. Згідно з дослідженням, проведеним у США і присвяченим найбільш надійним партнерам по кредитуванню в країні, основними причинами довіри партнерів по кредитуванню один до одного є «їх здатність постійно поважати стратегічні інтереси партнера, іноді навіть на шкоду власним короткостроковим інтересам» [67, с. 2544]. Можна припустити, що такий підхід ґрунтується, насамперед, на ставленні до учасників кредитного процесу як до економічних партнерів зі спільними інтересами.

До другої групи входять автори, які зазначають, що кредитоспроможність найтісніше пов'язана з ефективністю використання позикових коштів. На думку Л. Лахтіонової, кредитоспроможністю підприємства є його здатністю ефективно використовувати позикові кошти [31]. Багато економістів підтримують думку, що кредитоспроможність ґрунтується на здатності позичальника мобілізувати достатню суму фінансових ресурсів для повернення кредиту. Так, О. Терещенко наголошує, що кредитоспроможність має вимірюватися внутрішніми умовами функціонування підприємств, які будуть гарантувати відтворення капіталу, а отже, надані у позику кошти не будуть втрачені [51].

Таким чином, економісти, які належать до цієї групи, у питанні надання кредиту як головну передумову виділяють здатність позичальників отримувати дохід безпосередньо від кредитних активів, що дозволить їм не тільки повернути кредит, але й отримати прибуток для подальшого розвитку. Отже, такий підхід базується на парадигмі розвитку позичальника, тобто підприємство є кредитоспроможним тоді, коли воно працює і постійно розвивається, а не тоді, коли воно просто існує і не збанкрутувало (це є парадигма кредитоспроможності позичальника як такого, що виживає) [67].

Існує також третя група економістів, які ототожнюють поняття «кредитоспроможність» з поняттям «платоспроможність». Так, Ю. Масюк та А. Деменкова визначають кредитоспроможність економічного суб'єкта як його здатність своєчасно розраховуватися за всіма встановленими термінами платежів, що забезпечують нормальний виробничий процес, за рахунок власних активів таким чином, щоб без серйозних фінансових потрясінь мобілізувати в найкоротший термін достатній обсяг грошових активів для погашення всіх термінових зобов'язань по відношенню до різних кредиторів [38]. В свою чергу, С. Громовий визначає кредитоспроможність підприємства як його здатність своєчасно розраховуватися за своїми боргами [13].

Наведені вище визначення, які умовно віднесені до третьої групи, є одноаспектними. Переважна більшість визначень ґрунтується на головному і в більшості випадків єдиному критерії, що визначає рівень (клас) кредитоспроможності як фінансовий стан позичальника, який визначається за балансом доходів і витрат.

До третьої групи визначень кредитоспроможності також слід віднести підхід міжнародних кредитно-рейтингових агентств, оскільки ці агентства оцінюють кредитоспроможність позичальника на основі його здатності розраховуватися за зобов'язаннями в минулому та майбутньому [20].

Що стосується основного документу Базельського комітету з банківського нагляду – «Міжнародна конвергенція вимірювання капіталу та стандартів капіталу» (Базель II), то він оперує поняттям «ризик дефолту», яке

ближче до поняття платоспроможності позичальника, ніж кредитоспроможності, і акцентує увагу лише на інтересах банку як учасника процесу кредитування отримати кредитні кошти вчасно та повністю [42].

Поняття дефолту базується на парадигмі виживання позичальника, а не на парадигмі розвитку позичальника, ближчою до якої є саме кредитоспроможність позичальника в розумінні представників другої групи, згаданих вище. У науковій літературі поняття «дефолт» пов'язується зі змістом кредитного ризику, під яким зазвичай розуміють факт неспроможності позичальника розрахуватися за своїми зобов'язаннями [53].

Серед вчених є й такі, що пропонують тлумачення кредитоспроможності позичальника, яке протистоїть підходу вищеописаної групи, та наголошують на тому, що поняття кредитоспроможності часто плутають з поняттям «здатність погасити кредит», зазначаючи, що банк більше зацікавлений у спроможності клієнта повернути кредит [3, 43, 51].

Теоретичний аналіз поняття «кредитоспроможність» має здійснюватися на основі системного підходу, враховуючи складність цього поняття та наявність значної кількості різноманітних аспектів [57]. Намагання надати комплексне теоретичне обґрунтування поняття «кредитоспроможність» об'єднує економістів у четверту групу.

У самих рекомендаціях для комерційних банків щодо оцінювання кредитоспроможності позичальника та його фінансової стабільності «поняття кредитоспроможності включає правовий і господарсько-фінансовий стан позичальника, який визначає наявність передумов для одержання ним кредитів, а також їх погашення у встановлені строки» [46].

Трактуючи кредитоспроможність позичальника в рамках комплексного підходу, як правило, береться до уваги сукупність певних факторів, серед яких правоздатність і дієздатність позичальника щодо проведення операції кредитування; його моральна подоба й репутація; наявність поручительства; спроможність позичальника генерувати прибуток в цілому і особливо від кредитних активів.

Таке різноманіття визначень кредитоспроможності пояснюється, насамперед, еволюцією цього поняття і відображає різні її етапи. Ретроспективний аналіз поняття кредитоспроможності дозволяє встановити, що ця економічна категорія дуже співпов'язана із культурою кредитування в цілому, яка відображає рівень розвитку ринку, на якому працюють кредитор і позичальник. Отже, еволюція поняття «кредитоспроможність» проходить переважно під впливом економічного оточення функціонування сторін кредитних відносин, тобто залежить від розвитку національної ринкової економіки та інтеграції у світовий ринок.

Причиною таких розбіжностей у визначеннях є те, що вони за фактом віддзеркалюють різні етапи еволюційного розвитку фінансового ринку від періоду становлення до сучасного стану.

Виходячи з результатів проведеного дослідження поняття «кредитоспроможність», слід запропонувати таке визначення кредитоспроможності позичальника, що відповідає сучасним умовам: це юридична та фінансова спроможність позичальника залучати кредитні ресурси, а також готовність і здатність в умовах невизначеності та специфічних галузевих, регіональних та індивідуальних особливостей повернути отриманий кредит (з відсотками) у визначений договором строк з умовою, що все це буде повернуто з додаткової вартості кредитних коштів. Дане визначення відображає багатогранний (комплексний) характер аспектів поняття «кредитоспроможність» і передбачає наступне:

- фінансовий стан можливого позичальника та наявність у нього достатнього кредитного забезпечення;
- репутація керівництва підприємства;
- приналежність підприємства до певної галузі;
- економічне й політичне становище підприємства-позичальника;
- спроможність підприємства ефективно працювати задля одержання додаткової вартості від кредитних активів.

1.2. Характеристика сучасних методичних підходів до оцінки кредитоспроможності підприємств

Кредитоспроможність, на відміну від кредитної історії, спирається не на прострочені платежі за минулі періоди або станом на якусь дату, а є прогнозом щодо здатності погашати борги в найближчій перспективі. Водночас при оцінюванні кредитоспроможності вивчають ступінь неплатоспроможності в минулому як один із важливих формальних показників. Але якщо баланс характеризується ліквідністю і достатністю розміру власного капіталу, то наявні в минулому разові затримки платежів не повинні слугувати підставою для прийняття рішення про некредитоспроможність. Отже, як економічну категорію кредитоспроможність розглядають через призму стійкості фінансового стану організації на певну дату та наявності в неї фінансових ресурсів для здійснення безперебійної господарської діяльності та погашення зобов'язань у строк [65].

Загалом оцінка кредитоспроможності проводиться так само, як оцінка платоспроможності. Але банки, ухвалюючи рішення про погодження кредиту або відмову в ньому, запитують ширший набір інформації. Щоб оцінити кредитоспроможність, аналізують не тільки стан активів і пасивів, а й низку інших фінансових показників. Кредитоспроможність відображає можливість виплати не тільки основного обсягу боргу, а й процентів за користування ним.

Юридичні аспекти тлумачення кредитоспроможності включають такий комплекс чинників, як: правоздатність позичальника, дієздатність позичальника, ділова репутація позичальника, наявність забезпечення, змога позичальника отримувати дохід – генерування грошових потоків.

Методи оцінювання кредитоспроможності позичальника можливо розділити на дві групи відносно застосовуваних підходів: підходи, що

базуються на класифікаційних моделях, та підходи, що базуються на комплексному аналізі позичальника (рис. 1.1).

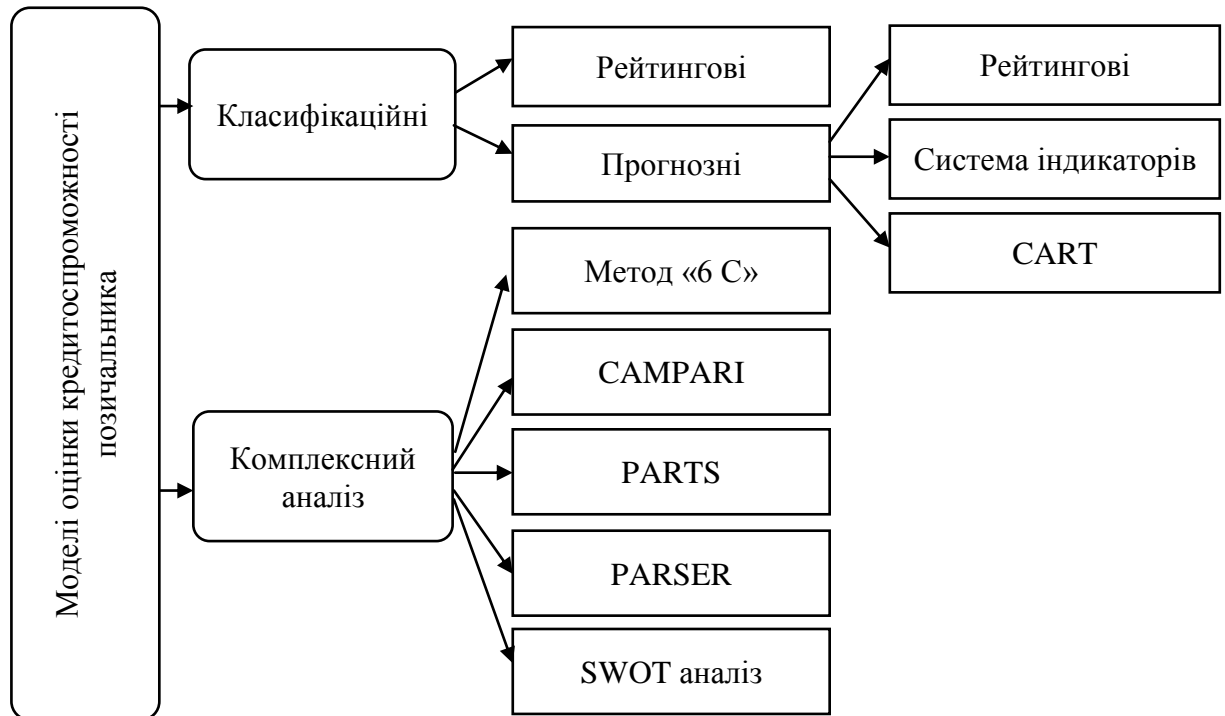

Рис. 1.1. Класифікація підходів до оцінювання кредитоспроможності

Класифікаційні моделі надають можливість розділити позичальників на класи. Так моделі прогнозування дозволяють диференціювати їх за оцінками ймовірного настання банкрутства, а рейтингові моделі розподіляють позичальників на певні класи залежно від визначеної категорії, виходячи із розрахунків фінансових коефіцієнтів із присвоєнням рівнів значущості [3, 4, 14, 25, 34]. При цьому базовим інформаційним джерелом для розробки моделей оцінки кредитоспроможності є баланс підприємства.

Сьогодні у практиці банків при оцінюванні кредитоспроможності клієнтів популярним методом залишається кредитний рейтинг. Кредитним рейтингом вважається така оцінка у вигляді рейтингової шкали, яка розробляється спеціалізованими рейтинговими агентствами. Ці рейтинги дозволяють позначити певну стадію кредитоспроможності підприємства, і ця стадія, як правило, виражає максимальну межу кредитоспроможності

партнера по угоді. Базельський комітет з банківського нагляду пропонує до використання стандартизований підхід до формування рейтингу або ж так званий підхід, який базується на засадах внутрішньої рейтингової системи. При стандартизованому підході рейтинг буде визначатися спеціалізованими зовнішніми організаціями, наприклад, міжнародними рейтинговими агентствами – Standard&Poor's, Fitch IBCA, Moody's Investors Service. Щодо другого підходу – на засадах внутрішньої рейтингової системи – то кожний банк розробляє її самостійно [39, 45].

Кредитний скоринг є модифікований різновидом рейтингової оцінки, технічним засобом, запропонованим у 1940-х роках американцем Д. Дюраном для розділення позичальників на групи при наданні споживчого кредиту. Кредитний скоринг відмінний тим, що у формулі рейтингової оцінки відбувається використання часткової бальної оцінки показника замість його фактичного значення. Застосування такого методу потребує врахування декількох проблем:

1) потреба ретельнішого відбирання фінансових показників (вони мають характеризувати різні аспекти діяльності позичальника задля більш повнішого врахування його стану);

2) важливість обґрунтування граничного значення індикаторів (може існувати об'єктивна неможливість їх визначення через брак інформації про фактичний стан та рівні цих показників в економіці);

3) потреба в обґрунтуванні коефіцієнтів значущості для певних груп показників у відповідності із сферою діяльності конкретних позичальників;

4) сконцентрованість відхилень у прикордонних межах, що дозволяє класифікувати позичальників за різними групами;

5) при визначенні рейтингової оцінки рівні показників враховують тільки відносно оптимальних значень, відповідно до встановлених нормативів, при цьому не враховується ступінь їх виконання або невиконання;

б) фінансові коефіцієнти віддзеркалюють становище з минулого на підставі даних про залишки;

7) оціночні коефіцієнти віддзеркалюють лише певні напрями діяльності;

8) у сукупності коефіцієнтів оцінки відкидається багато інших факторів, наприклад, імідж позичальника, перспективи й особливості кон'юнктури ринку, перспективи продукції, що випускається та планується до реалізації, капітальних вкладень.

Задля оцінювання кредитоспроможності можливих позичальників застосовуються прогнозні моделі, що базуються на статистичних методах. Фінансові аналітики давно намагаються спрогнозувати можливість банкрутства підприємства на підставі сукупності коефіцієнтів чи будь-яких інших згрупованих показників. Розуміння терміну «банкрутство» особливо важливе тому, що в працях більшості економістів можна побачити моделі щодо прогнозування банкрутства. Виходячи з джерел інформації поняття банкрутства відбиває подвійне значення. В першому випадку воно застосовується як синонім дефініції «неплатоспроможність», в іншому – як вирішення ситуації неплатоспроможності [43, 54].

В 1960-х роках У. Бівер вперше систематизував коефіцієнти, які віддзеркалюють за певною ймовірністю банкрутство підприємства. Зміна у часі відібраних коефіцієнтів визначала особливості банкрутства підприємства. Виходячи з аналізу тенденції такої динаміки фінансових показників і використовуючи шкалу критичних значень, аналізоване підприємство можна враховувати у певній групі ризику [63].

Для проведення множинного дискримінантного аналізу застосовується дискримінантна функція, що бере до уваги деякі параметри (коефіцієнти регресії) і чинники, які відображають фінансовий стан позичальника (у т.ч. фінансові коефіцієнти). Коефіцієнти регресії оцінюють шляхом статистичної обробки даних підприємств, що збанкрутували чи вижили за певний часовий період. Коли оцінка наближається до показника середньостатистичного

підприємства-банкрута, то при подальшому погіршенні його стану, воно збанкрутує. Коли ж керівництво підприємства та банк докладуть зусиль для ліквідації фінансових проблем, то, швидше за все, воно не збанкрутує. Отже, оцінка є сигналом, що попереджає про гіпотетичне банкрутство підприємства. Використання цієї моделі потребує досить репрезентативної вибірки підприємств різних царин діяльності й розмірів. Це ускладнюється тим, що не завжди можливо винайти прийнятну кількість збанкрутих підприємств у певній галузі задля обчислення коефіцієнта регресії [26].

Найбільш поширеною є модель Е. Альтмана, що включає такі показники: співвідношення оборотності активів та суми активів, реінвестованого прибутку та суми активів, ринкової вартості акцій і капіталу позичальника, прибутку від продажів і суми активів, валового прибутку (прибутку до сплати процентів і вирахування податків) та суми активів. Внесення підприємства у ту чи іншу групу безпеки здійснюється на основі значень індексів моделі Е. Альтмана [54].

Пам'ятаючи, що модель Альтмана була обчислена на підставі даних американських підприємств ще у післявоєнні роки (з 1946 по 1965 рр.), її коректне застосування для економік інших країн можна вважати дещо обмеженим. Через це економісти-науковці з інших країн розробляли оновлені моделі, прилаштовуючи їх до економічних реалій своїх країн. Серед прикладів таких моделей: модель Чессера, модель Р. Таффлера та Х. Тішоу, чотирифакторна модель Спрінгейта, двофакторна модель Федотової, п'ятифакторна модель Сайфуліна та Кадикова [43, 60].

Задля класифікування кредитів можливе використання моделі CART (Classification and Regression Trees). Це непараметрична модель, де основні переваги її широкого застосування полягають у простоті розуміння й розрахунку, хоча вона формується за допомогою складних статистичних методів. У «дереві класифікації» позичальники розташовуються за певними «гілками» в залежності від значень відібраних коефіцієнтів, надалі від кожної гілки відходять більш дрібні відгалуження в залежності від наступних

зазначених коефіцієнтів. Точність класифікації за цією моделлю становить біля 90% [67].

Проте, застосування математичних моделей не надає можливості враховувати вплив якісних факторів при видачі банками кредитів. Зазначені моделі надають можливість банківським експертам зробити тільки частковий висновок щодо можливості видачі кредитів. Вадами класифікаційних моделей є їх замикання на кількісних факторах, довільний вибір системи кількісних показників, підвищена чутливість до початкової невірогідності даних, складність у використанні міжгалузевих та галузевих даних статистики. Вже у рамках моделей комплексного аналізу можливе об'єднання кількісних та якісних характеристик позичальника. Як приклад, у американській банківській практиці застосовують правило «шести С», яке базується на дотриманні шести базових принципів кредитування, що позначаються словами, які починаються на С – Character, Capacity, Cash, Collateral, Conditions, Control [3].

Сутність проведення аналізу кредитоспроможності позичальника за принципами кредитування згідно методу CAMPARI відбувається через послідовне виокремлення із заяви на надання кредиту і фінансових документів до неї основних чинників, які визначають дії клієнта, оцінюючи їх більш детально після особистого знайомства з клієнтом. Перші літери кількох слів утворюють назву цього методу CAMPARI, а саме: Character – репутація та характеристики клієнта, Ability – здатність погасити кредит, Margin – прибутковість, Purpose – цілі кредиту, Amount – розмір кредиту, Repayment – умови повернення, Insurance – страхування від ризику неповернення кредиту [43].

У британських банках першочерговим методом, який включає вимоги до надання кредиту, є PARTS: P (Purpose) – ціль кредиту, A (Amount) – визначення обсягу кредиту, R (Repayment) – можливість повернення, T (Term) – строк кредиту, S (Security) – забезпеченість повернення кредиту, або PARSER: P (Person) – характеристика клієнта, репутація, A (Amount) –

визначення обсягу кредиту, R (Repayment) – можливість повернення, S (Security) – оцінювання забезпеченості кредиту, E (Expediency) – доцільність кредиту, R (Remuneration) – винагорода банку (ставка відсотка) за ризик видачі кредиту [21].

Поряд з вищезазначеними методами для систематизування сильних і слабких сторін, можливостей і загроз підприємства або проекту, що фінансується, використовують також SWOT-аналіз. SWOT-аналіз застосовується задля оцінювання переваг і вад внутрішніх і зовнішніх чинників діяльності підприємства [59]:

- сильні сторони – ознаки підприємства, що зможуть посприяти досягненню визначеної цілі;
- слабкі сторони – ознаки, що перешкоджатимуть досягненню визначеної цілі;
- можливості – зовнішні чинники, що сприятимуть при досягненні визначеної цілі;
- загрози – зовнішні чинники, що перешкоджатимуть досягненню визначеної мети.

Комплексними методиками оцінювання кредитоспроможності позичальника користуються багато банків, проте вони є недостатньо відпрацьованими і мало вживають математичний апарат. Основними вадами методик оцінювання кредитоспроможності позичальників на сьогоднішній день, на думку авторів даного дослідження, є наступні [21, 36]:

- суб'єктивність – нерідко рішення, які приймають кредитні фахівці, ґрунтуються на їхній інтуїції й особистому досвіді;
- негнучкість та нестабільність – якість оцінювання постає як випадкова величина, що її неможливо покращити або погіршити, вона буде залежати від менталітету спеціаліста та його уподобань;
- відсутність системного навчання, підвищення кваліфікації та обміну знаннями – перед тим як стати підготовленим фахівцем, необхідно пройти

шлях накопичення знань через набуття у відповідній сфері достатнього досвіду;

– обмеженість щодо кількості розгляду кредитних заяв через фізичну наявність певних людських ресурсів.

1.3. Особливості управління кредитоспроможністю підприємств сільського господарства

Проблема управління кредитоспроможністю актуальна в сучасній економічній ситуації. Більшість господарств, які проводять власну оцінку кредитоспроможності, роблять це постійно та з власної ініціативи. Саме такий підхід дозволяє забезпечувати стабільне зростання ефективності сільгоспідприємств. Оцінка кредитоспроможності також пов'язана зі встановленням довірчих партнерських відносин і підвищенням конкурентоспроможності.

Під управлінням кредитоспроможністю розуміють сукупність управлінських дій, орієнтованих на забезпечення високого потенціалу сільгоспідприємства в частині повернення кредитів і сплати процентів за користування грошовими коштами [5].

Системний підхід передбачає виокремлення об'єкта, суб'єкта та механізмів управління кредитоспроможністю (рис. 1.2). Об'єкт у системі управління – це те, на що спрямовується керуючий вплив. У ролі суб'єкта виступають фінансові менеджери.

Механізм являє собою передавальну ланку, через яку керуючий вплив від суб'єкта транслюється на об'єкт. У цьому випадку об'єкт управління – це кредитоспроможність сільгоспідприємства. Механізм управління передбачає реалізацію кількох ключових функцій: планування, регулювання, контролю. Значущими елементами механізму управління є: мета, принципи, методи.

Мета управління кредитоспроможністю сільгосппідприємства – підтримання кредитоспроможності на рівні, достатньому для отримання кредиту з банку без високого ризику. Щоб досягти поставленої мети, необхідно вирішити такі завдання:

- забезпечити достатній рівень ліквідності активів;
- мінімізувати періоди трансформації активів у грошові кошти;

Рис. 1.2. Структура управління кредитоспроможністю сільгосппідприємства

– підтримувати стабільний рівень фінансової стійкості з припустимим ризиком;

- дотримуватися достатнього рівня платоспроможності в частині кредиторської заборгованості;
- визначити оптимальне співвідношення власних і залучених фінансових ресурсів.

Здійснюючи стратегічну мету підтримання рівня кредитоспроможності, структурні підрозділи сільгосп підприємства формулюють проміжні завдання, пов'язані з визначенням і регулюванням показників і коефіцієнтів стану підприємства.

Принципи управління – це правила, які потрібно виконувати на шляху до поставленої мети. Важливими принципами управління кредитоспроможністю є:

- безперервність;
- цільова сумісність;
- обґрунтованість і науковість застосовуваних методів;
- ефективність управління.

Методи управління – це сукупність способів, що використовуються для здійснення керуючого впливу. Поширеними методами управління кредитоспроможністю є:

- управління основними засобами;
- проведення роботи з кредиторами та дебіторами;
- регулювання залишків на рахунках;
- збутова політика; розробка бізнес-планів;
- підвищення конкурентоспроможності продукції, що випускається;
- підвищення ефективності застосовуваних управлінських механізмів.

У своїй роботі фінансові менеджери можуть реалізовувати заходи, спрямовані на прискорення залучення фінансових ресурсів і сповільнення їх виплати. Усі заходи можуть бути орієнтовані як на короткостроковий, так і на довгостроковий період.

При формуванні системи управління кредитоспроможністю необхідно враховувати цілий ряд чинників, що впливають на кредитоспроможність.

Управління кредитоспроможністю має здійснюватися в рамках комплексного підходу. Кредитоспроможність визначається безліччю інших чинників, які безпосередньо не залежать від господарюючого суб'єкта. Серед зовнішніх чинників можна відзначити: контрагентів, ринки збуту, інші чинники, які не завжди піддаються точній кількісній оцінці.

Важливим аспектом управління кредитоспроможністю є також врахування галузевих особливостей аналізу фінансово-господарської діяльності сільгосп підприємства [24]. Так, для підприємств сільського господарства найбільшу вагу у структурі витрат займають:

- закупівля насіннєвого матеріалу, молодняку та сільськогосподарського обладнання. Ця стаття видатків найчастіше фінансується за рахунок кредитних коштів. Заставою в даному випадку будуть самі засоби виробництва, що закупаються. Банки охоче кредитують ці види витрат, оскільки грошовий потік за ними, в умовах сучасного сільського господарства, досить стабільний та передбачуваний;

- оренда земель сільськогосподарського призначення. Оформлення у власність таких земель є складною бюрократичною процедурою;

- фонд оплати праці. У міру вдосконалення сільськогосподарської техніки трудомісткість галузі знижується. Проте витрати на персонал становлять значну частку;

- закупівля пального та мастильних матеріалів. Незважаючи на падіння світових цін на нафту, вартість пального та мастильних матеріалів (ПММ) на внутрішньому ринку продовжує зростати;

- витрати на добрива, пестициди (гербіциди), корми – це специфічний вид витрат, властивий сільському господарству. Їх використання визначає конкурентоспроможність компанії над ринком.

Серед проблем галузі варто відзначити: сезонність; залежність від епідеміологічної ситуації та кліматичних умов [34].

Аналіз інвестиційних проектів у галузі рослинництва має враховувати ризики неотримання запланованих обсягів урожаю через несприятливі

погодні умови. Для тваринництва значним ризиком є погіршення епідеміологічної ситуації, що може призвести до вимог з боку контролюючих органів щодо обмеження діяльності або знищення всього поголів'я [11].

Іншим ризиком галузі є залежність від ринкової ситуації. Щороку обсяг пропозиції на світовому ринку коливається через різний урожай. Виробники біржових сільськогосподарських товарів залежать від світового врожаю їхньої культури в кожному році.

При аналізі кредитоспроможності позичальника сільськогосподарської підприємства характерні такі:

- визначення виробничої собівартості та націнки за відсутності технологічних карт. Сільськогосподарський процес є комплексним. При розрахунку управлінської рентабельності підприємства необхідно включати всі витрати, пов'язані з діяльністю. Аналітик повинен відновити весь виробничий процес та проаналізувати витрати на кожному етапі;

- облік державних субсидій, якщо сільському господарству надається державна підтримка. Багато інвестиційних проектів у галузі можуть бути реалізовані лише за умови допомоги з боку влади. Розрахунок грошових потоків проекту також має її враховувати;

- поширення бартерних угод, наприклад позика ПММ навесні під майбутній урожай. Необхідно оцінити кожна таку угоду та врахувати за ринковим еквівалентом при аналізі кредитного навантаження та ліквідності компанії;

- заниження врожайності та валового збору, а також завищення собівартості матеріалів, що закуповуються, з використанням афілійованих структур. Аналіз кредитоспроможності вимагає побудови управлінської звітності з цифрами, очищеними від фіктивних операцій, які застосовуються для податкової оптимізації

В основі управління кредитоспроможністю сільгосппідприємства лежить підтримка його ліквідності. Ліквідність передбачає наявність оборотних коштів, достатніх для погашення короткострокових боргів.

Іншими словами, підприємство характеризується як ліквідне, якщо його оборотних коштів вистачить для покриття короткострокових боргів. Але рівень кредитоспроможності впливає не тільки ліквідність активів, які спрямовуються на повернення боргів, тобто платоспроможністю. Тому управління кредитоспроможністю є одним із напрямів фінансового менеджменту, що здійснюється безперервно.

Висновки до розділу 1

1. Аналіз теоретичних основ щодо визначення поняття кредитоспроможності виявив різноманіття підходів, які можна поділити на декілька груп. До однієї групи належать автори, які приділяють особливу увагу моральному іміджу позичальника та взаємній довірі банку і позичальника. Інша група об'єднує авторів, які вважають, що кредитоспроможність найтісніше пов'язана з ефективністю освоєння асигнувань. Існує також поняття «кредитоспроможність». Таке розмаїття визначень пояснюється, головним чином, еволюцією цього поняття і відображає декілька етапів його становлення. Аналіз поняття кредитоспроможності показує, що ця економічна категорія дуже тісно пов'язана з культурою кредитування в цілому, яка, в свою чергу, є відображенням рівня розвитку ринку, на якому взаємодіють кредитор і позичальник.

2. Виходячи з результатів проведеного дослідження поняття «кредитоспроможність», слід запропонувати таке визначення кредитоспроможності позичальника, що відповідає сучасним умовам: це юридична та фінансова спроможність позичальника залучати кредитні ресурси, а також готовність і здатність в умовах невизначеності та специфічних галузевих, регіональних та індивідуальних особливостей повернути отриманий кредит (з відсотками) у визначений договором строк з умовою, що все це буде повернуто з додаткової вартості кредитних коштів.

3. В економічній науковій літературі існує досить багато визначень кредитоспроможності позичальника, проте, на думку авторів, майже в усіх цих визначеннях відсутній елемент системного підходу, який би розглядав це поняття з усіх аспектів: спроможності залучення кредиту, спроможності своєчасного повернення кредиту, а також ефективності використання кредитних ресурсів.

4. Методи оцінки кредитоспроможності позичальника різноманітні, але в основному вони базуються на множенні значень окремих фінансових показників на питому вагу їх значущості в результуючому показнику. Цей результуючий показник залежить від характеру методу: це кредитний рейтинг позичальника при використанні рейтингових методів, ймовірність банкрутства позичальника в методах прогнозування, оцінка кредитоспроможності позичальника в комплексних методах.

5. Управління кредитоспроможністю має здійснюватися в рамках комплексного підходу. Кредитоспроможність визначається безліччю інших чинників, які безпосередньо не залежать від господарюючого суб'єкта. Важливим аспектом управління кредитоспроможністю є також врахування галузевих особливостей аналізу фінансово-господарської діяльності сільгосп підприємства.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ТА ОЦІНКА КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ДДС ІОБ НААН УКРАЇНИ

2.1. Організаційно-економічна характеристика ДДС ІОБ НААН

Дніпропетровська дослідна станція Інституту овочівництва і баштанництва Національної академії аграрних наук України (далі – ДДС ІОБ НААН) знаходиться у Дніпропетровській області, Дніпровському районі, селі Олександрівка. Серед основних видів діяльності: вирощування зернових культур (окрім рису), баштанних та овочевих культур, а також насіння бобових й олійних культур. Крім цього, інші види діяльності пов'язуються із селекцією високоякісних сортів і гібридів баштанних культур, розробкою ресурсозберігаючих технологій вирощування продукції рослинництва та овочевого насіння.

Останніми роками ДДС ІОБ НААН утримує лідерські позиції у Дніпровському районі щодо збирання якісних врожаїв зернових культур. Ці досягнення були отримані завдяки високій кваліфікації його керівництва й персоналу. Діяльність станції базується на інноваційних досягненнях у сфері селекції високоякісних гібридів і стійких сортів рослин.

Стратегічно орієнтованою метою діяльності ДДС ІОБ НААН є вирощування конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції. Головним ринком збуту виступає регіональний ринок Придніпров'я.

На початку надання організаційно-економічної характеристики сільгосп підприємству доречним є аналіз його сільськогосподарських угідь як основного виробничого ресурсу. Повна земельна площа сільгосп підприємства, яка використовується при веденні господарської діяльності, та її структурний розподіл представлені у таблиці 2.1. За період 2017-2021 рр. площа земельних угідь зменшується за всіма складовими. Особливо зменшилася площа пасовищ (на 5,88% станом на кінець 2021 року порівняно із 2017 роком), в той час як повна земельна площа зазнала

зменшення відповідно на 4,94%. У структурі земельних угідь збільшилася питома вага ріллі на 3,38% та зменшилася частка пасовищ на 0,04% за період 2017-2021 рр. Значний вплив на зменшення обсягу земельних угідь спричинило непоновлення терміну договорів оренди, які мали закінчення у період 2017-2021 рр..

Таблиця 2.1

Склад і структура земельних угідь ДДС ІОБ НААН

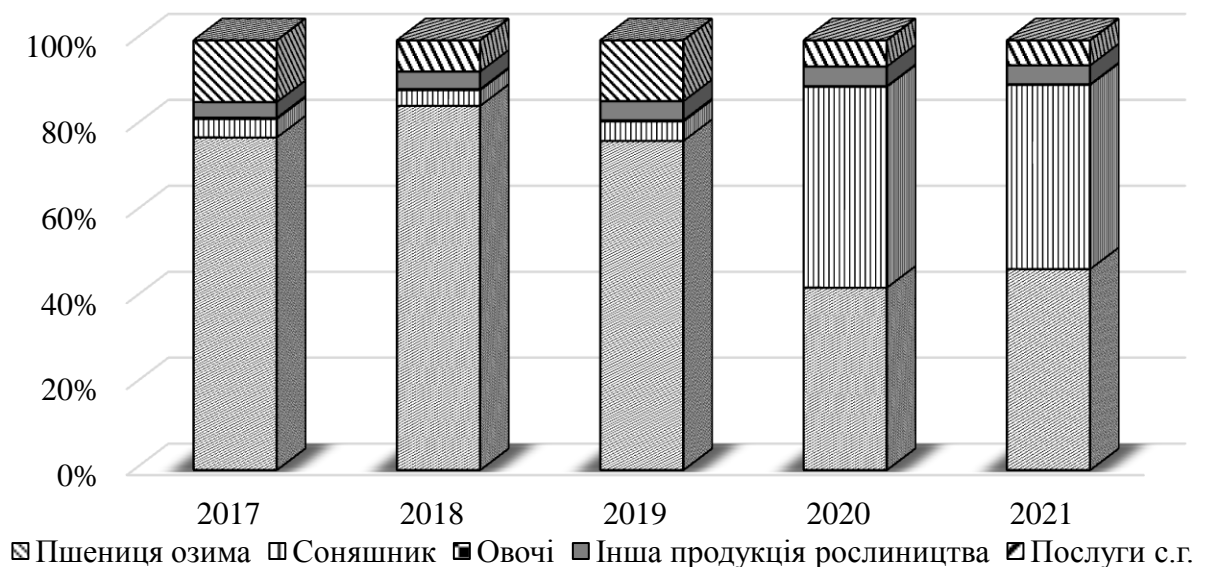
Показник	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Зміна 2021р. до 2017 р.
Земельна площа – всього						
га	425	425	404	404	404	-21
%	100	100	100	100	100	х
в т.ч. с/г угідь						
га	354	354	350	350	350	-4
%	83,29	83,29	86,63	86,63	86,63	+3,34
з них						
ріллі						
га	337	337	334	334	334	-3
%	79,29	79,29	82,67	82,67	82,67	+3,38
пасовища						
га	17	17	16	16	16	-1
%	4,00	4,00	3,96	3,96	3,96	-0,04
Приходиться на 1 робітника:						
с/г угідь	12,21	12,21	12,07	12,07	12,07	-0,14
ріллі	11,62	11,62	11,52	11,52	11,52	-0,1

Чисельність працівників протягом періоду, що досліджується, становила в середньому 29 осіб і не зазнавала різких змін. Тому аналізуючи показник обсягу сільськогосподарських угідь на 1 робітника можна сказати, що він зменшився у 2021 році порівняно із 2017 роком суто за рахунок зменшення абсолютної величини цих угідь. Ці показники показують, що підприємство не зменшує навантаження на 1 робітника.

Важливим елементом при оцінці кредитоспроможності підприємств беззаперечно є їх галузева приналежність, тому на цьому необхідно зацентувати увагу у цьому дослідженні. Спеціалізація сільськогосподарського виробництва відображається у переважному розвитку певних видів виробництв товарної продукції на даному підприємстві. Саме рівнем

спеціалізації може пояснюватися зосередженість визначених засобів виробництва та робочої сили сільгосп підприємств на окремих видах товарної продукції. Як відомо, вузькопрофільними вважаються ті господарства, які мають частку окремого виду продукції близько 90-100% від всієї продукції підприємства [7].

Серед показників, що характеризують спеціалізацію, вивчають склад і структурну характеристику товарної продукції, які відображені у таблиці Б.1 додатку Б. Аналіз показників цієї таблиці вказує на зростання товарної продукції ДДС ІОБ НААН у 2021 році на 3636 тис. грн., що більше майже у 2,5 рази від показника 2017 року. Конкретизуючи цю динаміку можна відзначити, що в господарстві у 2021 році збільшились обсяги за окремими видами продукції рослинництва: пшениці на 920 тис. грн. (її питома вага займає найбільшу позицію у структурі товарної продукції – 46,77%), відповідно соняшника – на 2541 тис. грн. (з часткою 42,87%), а вирощування овочевих культур має незначне зростання – на 2 тис. грн. (з часткою 0,15%). У свою чергу, надходження від наданих послуг у сільському господарстві зазнали зменшення на 7 тис. грн. Здійснений аналіз вказує на те, що спеціалізацією господарства є вирощування озимої пшениці й соняшнику. Структурну характеристику товарної продукції ДДС ІОБ НААНУ представимо у вигляді діаграми на рисунку 2.1.

Рис. 2.1. Склад і структура товарної продукції ДДС ІОБ НААН

Рівень спеціалізації можливо визначити з використанням ранжируваного ряду. Він представляє собою певний варіаційний ряд, який дозволяє впорядкувати одиниці сукупності в порядку змінення ознаки, що досліджується (або її зростання або її спадання). Слід зазначити, що згідно методології підприємства з низьким рівнем спеціалізації мають значення цього коефіцієнта $< 0,2$, за середнього рівня спеціалізації його рівень балансує від 0,21 до 0,4, а за високого рівня – від 0,41 до 0,6. Якщо ж цей коефіцієнт вище 0,6, то підприємство має поглиблений рівень спеціалізації [60].

Отже, для визначення рівня спеціалізації наступним кроком обчислимо коефіцієнт спеціалізації господарства. Розрахунок починають із побудови таблиці розподілу питомої ваги видів сільськогосподарської продукції ДДС ІОБ НААНУ за рангами.

Таблиця 2.2

Коефіцієнти спеціалізації господарства ДДС ІОБ НААНУ

Рік	1	2	3	4	5
2017	77,39	14,36	4,32	3,65	0,27
2018	84,75	7,26	4,08	3,68	0,23
2019	76,6	14,15	4,53	4,43	0,29
2020	46,71	42,4	6,08	4,57	0,15
2021	46,77	42,87	5,81	4,41	0,15

Застосуємо наступну формулу для визначення рівня спеціалізації через використання ранжируваного ряду питомої ваги продукції ДДС ІОБ НААНУ:

$$K_C = 100 / (\Sigma P_B \times (2i - 1)), \quad (2.1)$$

де P_B – частка (питома вага) окремого виду товарної продукції,

i – номер за порядком частки товарної продукції ряду ранжування.

$$K_{2017} = 100 / (77,39 + 14,36 \times 3 + 4,32 \times 5 + 3,65 \times 7 + 0,27 \times 9) = 0,59;$$

$$K_{2018} = 100 / (84,75 + 7,26 \times 3 + 4,08 \times 5 + 3,68 \times 7 + 0,23 \times 9) = 0,65;$$

$$K_{2019} = 100 / (76,60 + 14,15 \times 3 + 4,53 \times 5 + 4,43 \times 7 + 0,29 \times 9) = 0,57;$$

$$K_{2020} = 100 / (46,71 + 42,40 \times 3 + 6,08 \times 5 + 4,57 \times 7 + 0,15 \times 9) = 0,42;$$

$$K_{2021} = 100 / (46,77 + 42,87 \times 3 + 5,81 \times 5 + 4,41 \times 7 + 0,15 \times 9) = 0,42.$$

Коефіцієнт спеціалізації для ДДС ІОБ НААНУ в 2017-2021 рр. дещо знизився на 0,17, проте його середній рівень вказує на переважання виробництва продукції саме в галузі рослинництва. З розрахунків також можна відзначити, що ДДС ІОБ НААНУ належить до підприємств із високим рівнем спеціалізації.

Задля створення конкурентоспроможного сільськогосподарського підприємства необхідно розвинути відповідний рівень матеріально-технічної бази для ведення його виробничої діяльності, яка представляє собою сукупності засобів і предметів праці. Головні показники для означення стану матеріально-технічної бази господарства представлені у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Динаміка основних і оборотних фондів, рівень забезпеченості й ефективність їх використання ДДС ІОБ НААНУ, грн.

Показники	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2021 р. до 2017 р., %
Основні фонди (вартість середня на рік)	4245056	4067140	3767992	3367944	4576320	107,80
Оборотні фонди (вартість середня на рік)	1859096	187631	818991	1676872	1937822	104,23
Фондозабезпеченість (на 100 га с.-г. угідь)	5096465,5	1148909,6	4523719,2	951396,6	6762354	132,69
Фондоозброєність праці (на 1 середньорічного робітника)	146381,2	140246,2	129930,7	116136,0	149301	101,99
Фондовіддача (на 100 грн. основних фондів)	82,87	85,27	110,46	128,24	132,07	159,37
Фондомісткість (у 100 грн. валової продукції)	120,67	117,28	90,53	77,98	82,61	68,46
Оборотні фонди (на 100 га угіддя с.-г.)	15229882	1537090	6785925	13894082	16876932	110,81

Розглядаючи дані таблиці 2.3, можемо констатувати, що середня на рік вартість основних фондів збільшилась на 7,8% протягом 2017-2021 рр., а відповідно середньорічні оборотні фонди за цей час було збільшено на 4,23%, що стало основою для зростання обсягу реалізації продукції. Також спостерігається збільшення фондозабезпеченості на 32,69%, що свідчить про піднесення рівня використання виробничих фондів.

Фондоозброєність у 2021 році також відзначалася збільшенням, але незначним лише на 1,99% порівняно із 2017 роком, що вказує на помірне зростання продуктивності праці на підприємстві. Показник фондівдачі має постійну тенденцію до збільшення. Порівняно з 2017 роком у 2021 році фондівдача підвищилася аж на 59,37%. Це пов'язується зі зниженням вартості оборотних фондів за рахунок збільшення кількості запасів на підприємстві. Фондомісткість, в свою чергу, зменшилася на 31,54% і це має більш позитивний характер, адже свідчить про скорочення собівартості продукції.

Загальновідомим вважається той факт, що для ефективного сільськогосподарського виробництва важливо також забезпечити його у достатній кількості трудовими ресурсами. Розрахунок показників продуктивності праці ДДС ІОБ НААНУ наведено у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Динаміка показників використання трудових ресурсів ДДС ІОБ НААНУ

Показник	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2021 р. до 2017 р., +/-
Продукція валова, тис. грн. – всього	3518	3468	4162	5319	6248	2730
Чисельність працівників (середньорічна), чол.	29	29	29	29	29	0
Фонд оплати праці, тис. грн.	1557	1799	1881	1892	1904	347
Річна продуктивність праці, тис. грн.	121	120	144	183	215	94

Розглянувши представлені показники, можна сказати, що трудові ресурси використовуються ефективно, про це свідчить зростання валової продукції на 2730 тис. грн. за період 2017-2021 роки, величини фонду оплати праці на 347 тис. грн. та показника продуктивності праці на 94 тис. грн. (або збільшення у 1,8 рази).

Життєво важливим для роботи сільгоспідприємства є той факт, що виробництво вважається ефективним, якщо надходження від продажу продукції будуть перевищувати витрати на її вирощування, тобто буде отримано корисний ефект. Тому проводять аналіз ефективності задля контролю раціонального вкладення матеріальних, трудових і фінансових ресурсів. Нижче у таблиці 2.5 наведемо найбільш важливі показники виробничо-господарської діяльності ДДС ІОБ НААНУ та обчислимо її ефективність.

Таблиця 2.5

Основні показники виробничо-господарської діяльності ДДС ІОБ НААНУ

Показники	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2021 р. до 2017 р., %
Приходиться на 100 га с.-г. угіддя, грн.:						
– основних засобів	1199168	1148909	1076569	962269	1249402	104,2
– прямих затрат праці	439,83	508,19	537,43	540,57	557,34	126,7
Загалом вирощено продукції за співставними цінами, грн. в розрахунку на:						
– 100 га угіддя с.-г.	993785	979661	1189142	1234000	1325089	133,3
– 1 грн. основних фондів	0,83	0,85	1,1	1,28	1,3	156,6
– 1 середньорічного робітника	121310	119586,2	143517	148931	150239	123,8
Урожайність						
– пшениці	27,8	31,3	34,2	39,8	34,5	124,1
– соняшника	26,6	24,3	20,6	25,8	19,8	74,4
Рентабельності, %	1,47	1,42	-0,25	-2,39	-2,08	-141,5

За даними таблиці 2.5 спостерігаємо, що врожайність за період з 2017 року по 2021 рік на підприємстві підвищилася на 24,1% щодо пшениці озимої. Причиною стало внесення більшої кількості якісних мінеральних добрив та сприятливі погодні умови. Проте врожайність соняшника зменшилась на 25,6%. Причиною могло бути порушення строків сівби, через що спостерігалось недотримання норм вологості ґрунту навесні. Показник рівня рентабельності, на жаль, вказує на збитковість діяльності господарства. Так, у 2021 році збитковість становила 2,08%, а позитивним можна зазначити той факт, що цей показник є трохи меншим, аніж за 2020 рік, коли збитковість була найбільшою за період 2017-2021 роки.

Узагальнюючи проведений аналіз організаційно-економічної характеристики господарства ДДС ІОБ НААН можна констатувати, що за період 2017-2021 рр. спостерігається незначне зростання майнових ресурсів підприємства, яке відображається через збільшення величини основних й оборотних фондів, але при цьому спостерігаються доволі повільні темпи піднесення його доходів. Неспівпадіння темпів зростання зазначених показників призводить до збитковості діяльності ДДС ІОБ НААН. Отже, керівництву в межах політики управління кредитоспроможністю господарства необхідно звертати першочергову увагу на підвищення прибутковості його діяльності, оскільки саме цей показник слід вважати ключовим для потенційних кредиторів. Враховуючи, що саме прибуток є джерелом повернення кредитних ресурсів, його відсутність буде спричиняти лише нарощування рівня неплатоспроможності потенційного позичальника.

2.2. Аналіз показників фінансового стану сільськогосподарського підприємства

Для підприємства найголовнішим етапом при управлінні кредитоспроможністю постає безпосередньо аналіз показників його фінансової звітності. Мета такого аналізу фінансово-господарської діяльності

сітьгоспідприємства ДДС ІОБ НААН полягає в оцінці його діяльності у попередні періоди та фінансового стану на сьогодні, визначенні майбутнього потенціалу, виявленні причин його труднощів щодо ефективного використання джерел фінансових ресурсів на даному етапі його розвитку.

За даними звітності ДДС ІОБ НААН за 2017-2021 роки, виконаємо аналіз показників, що надають характеристику основних результатів застосування фінансових ресурсів підприємства. З даних, наведених у таблицях В.1 та В.2 додатку В, бачимо, що загальна сума статей активу й пасиву балансу за період 2017-2021 рр. спочатку збільшувалися, а за останні два роки – зменшувалися.

Постатейний аналіз активу показує, що господарство у 2017 році спромоглося зменшити дебіторську заборгованість за товари, роботи, послуги на 54,3%, але у 2018 році відбулося зростання цієї статті на 15,1%. Ця тенденція зберіглася і у наступних роках: у 2019 році – зростання на 3,2%, а у 2021 році – на 22,4%. Це може мати або позитивні або негативні наслідки, якщо її вікова структура збільшується.

У 2017-2021 роках зростала, а потім скорочувалася і загальна сума оборотних активів. Загалом у 2018 році оборотні активи зросли на 949,8 тис. грн., або на 12,3%, у 2019 році – на 348,45 тис. грн., або 4%, що пояснюється в основному зростанням товарних запасів, грошових коштів та інших оборотних активів. Значне підвищення у 2018 та 2019 роках частки грошових коштів (на 113,9% та 106,8% відповідно) свідчить про підвищення ліквідності підприємства, але ж грошові кошти використовуються не досить ефективно. Скорочення оборотних активів у 2020-2021 роках можливо пояснити скороченням більшості статей активів окрім певних складових дебіторської заборгованості та грошей й їхніх еквівалентів, що потребують більш докладного управління цими видами активів.

Дані пасиву балансу (таблиця В.2 додатку В) показують тенденцію до скорочення власного капіталу господарства на кінець періоду дослідження.

Так, на початок періоду, а саме у 2018-2019 роках, спостерігалось збільшення, відповідно, на 1069,63 та 365,59 тис. грн., що викликано такими змінами у його складових: додатковий капітал збільшився на 9,6% та 2,2%, а нерозподілений прибуток аж на 40,3% та 9,3% (тобто 516,59 та 167,52 тис. грн. відповідно). Таке збільшення пояснюється тим, що за ці два перші роки періоду дослідження господарство здійснювало досить прибуткову діяльність та постійно збільшувало свої активи за рахунок власних джерел фінансових ресурсів. Негативним у 2020-2021 роках стало отримання від'ємного фінансового результату у вигляді збитків. Така ситуація призвела до скорочення власного капіталу на 369,63 тис. грн. у 2020 році та 296,05 тис. грн. у 2021 році. Отже, подальше збереження такої тенденції буде негативно відбиватися на платоспроможності підприємства та погіршувати рівень його кредитоспроможності. Структуру активу та пасиву балансу ДДС ІОБ НААН за 2017-2021 роки розглянемо у таблицях 2.6 та 2.7.

Таблиця 2.6

Структура активу балансу у динаміці за 2017-2021 рр.

Статті балансу	Відсоток до підсумку				
	2017	2018	2019	2020	2021
1. Необоротні активи:					
1.1. Нематеріальні активи	0,35	0,14	0,17	0,15	0,14
1.2. Незавершені капітальні інвестиції	7,85	6,53	5,96	3,83	3,12
1.3. Основні засоби	32,96	33,0	35,37	36,89	35,78
1.4. Довгострокові фінансові інвестиції	9,36	8,69	8,37	7,34	7,89
1.5. Інші необоротні активи	0,44	0,48	0,50	0,46	0,45
Усього за розділом 1	50,96	48,84	50,37	48,67	47,38
2. Оборотні активи:					
2.1. Запаси	35,07	32,73	31,77	33,05	33,82
2.2. Векселі одержані	0,07	-	-	0	0
2.3. Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	4,96	5,3	5,1	5,6	6,1
2.4. Дебіторська заборгованість за розрахунками:					
- за виданими авансами	5,2	7,26	6,88	7,13	7,34
- з бюджетом	0,46	1,52	0,5	0,54	0,49
- із внутрішніх розрахунків	0,06	0,09	0,05	0,06	0,05
2.5. Інша поточна дебіторська заборгованість	2,42	1,8	1,46	1,53	1,57
2.6. Гроші та їх еквіваленти	0,79	1,57	3,03	2,67	2,69
2.7. Витрати майбутніх періодів	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01
2.8. Інші оборотні активи	0,0	0,88	0,83	0,74	0,55

Усього за розділом 2	49,03	51,15	49,62	51,33	52,62
Баланс	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

За даними таблиці 2.6 робимо підсумок, що у 2019 р. порівняно з 2017 р. в активі балансу не відбулося значних змін у структурі статей: частка необоротних активів знаходилась в межах 50,96% від валюти балансу у 2017 р. та 50,37% – у 2019 р. Незначне скорочення цієї частки відбулося у 2020-2021 роках (до 47,38% на кінець періоду дослідження). Кошти, авансовані в оборотні активи, також не отримали різких змін. Наприклад, за статтею запаси вони знаходилися в межах від 35,07% у 2017 р. до 33,82% – у 2021 р. Дещо збільшилася частка грошових коштів: з 0,79% у 2017 р. до 2,69% у 2021 р. Це характеризує структуру оборотних коштів господарства як досить мобільну та одночасно стійку у часі.

Таблиця 2.7

Структура пасиву балансу у динаміці за 2017-2021 рр.

Статті балансу	Відсоток до підсумку				
	2017	2018	2019	2020	2021
1	2	3	4	5	6
1. Власний капітал					
1.1. Зареєстрований капітал	17,81	16,54	15,43	15,66	15,52
1.2. Додатковий капітал	36,51	37,18	35,45	35,89	36,78
1.3. Резервний капітал	3,36	3,12	2,91	3,03	2,97
1.4. Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	8,13	10,6	10,80	11,43	12,96
Усього за розділом 1	65,81	67,44	64,59	66,01	68,23
2. Довгострокові зобов'язання					
2.1. Довгострокові кредити банків	0,51	0,24	0,43	0,38	0,34
2.2. Інші довгострокові зобов'язання	0,01	2,52	1,08	1,24	1,28
2.3. Цільове фінансування					
Усього за розділом 2	0,51	2,76	1,51	1,62	1,62
3. Поточні зобов'язання					
3.1. Короткострокові кредити банків	6,79	7,9	9,89	8,97	7,92
3.2. Векселі видані	3,17	2,58	3,27	2,34	1,45
3.3. Поточна кредиторська заборгованість					
- за товари, роботи, послуги	7,25	7,03	7,93	8,89	9,67
- за розрахунками з бюджетом	0,23	0,34	0,38	0,42	0,43
- за розрахунками зі страхування	0,21	0,26	0,29	0,31	0,35
- за розрахунками з оплати праці	0,47	0,57	0,58	0,62	0,67
- за одержаними авансами	15,16	10,26	10,91	9,91	8,92
- за розрахунками з учасниками	0,21	0,1	0,11	0,11	0,1
- із внутрішніх розрахунків	0,02	0,0	0,01	0,01	0
3.4. Доходи майбутніх періодів	0	0,01	0,01	0,01	0
3.5. Інші поточні зобов'язання	0,06	0,75	0,52	0,78	0,64

Усього за розділом 3	33,67	29,79	33,89	32,37	30,15
Баланс	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

За даними таблиці 2.7 бачимо, що з 2017 по 2021 рр. структура пасиву балансу також суттєво не змінилася. Так відбулося незначне падіння дольової частки власного капіталу в 2019 р. порівняно з 2017 р. на 1,22 процентних пункти, але у 2021 році ця частка зросла та склала вже 68,23%. Це сталося за рахунок зменшення частки довгострокового позикового капіталу, а саме: з 2,76% у 2018 р. до 1,62% у 2021 році.

Частка поточної кредиторської заборгованості дещо збільшилася, а саме: за товари, роботи, послуги на 2,42 процентних пункти, з бюджетом – на 0,2 процентних пункти. Все це вказує на падіння фінансової стійкості підприємства. Однак певне піднесення дольової частки позикового капіталу і падіння дольової частки власного капіталу ще не вказує на погані тенденції. Щоб це визначити необхідно провести додатково конкретизований аналіз структури капіталу підприємства з використанням показника фінансового левериджу.

Якщо докладніше розглянути структуру власного капіталу на кінець 2021 року, то можна відзначити, що у ній дещо знизилася частка зареєстрованого капіталу (до 15,52%) та частка резервного капіталу (до 2,97%). Частка додаткового капіталу майже не зазнала змін – за весь період вона зросла лише на 0,27 процентних пункти. Негативним моментом є зростання частки непокритого збитку за останні два роки (за 2020-2021 роки з 11,43% до 12,96%), що вказує на присутність у підприємства кризових явищ, які будуть знижувати рівень його кредитоспроможності.

Відомо, що для господарства його фінансова стійкість в багатьох випадках залежить від оптимальності структури джерел капіталу (стан власних і запозичених коштів) та від доцільності структури активів господарства, а також від співвідношення основного й оборотного капіталу.

Обґрунтування правильних заходів з управління цими співвідношеннями буде сприяти підвищенню ефективної діяльності

господарства ДДС ІОБ НААН, а відповідно і піднесенню його кредитоспроможності.

Тому серед основних показників задля характеристики фінансової стійкості підприємства використовують:

1) коефіцієнт, що визначає питому вагу власного й довгострокового позикового капіталу у загальній сумі капіталу підприємства (коефіцієнт довгострокової незалежності – КДН);

2) коефіцієнт, який відображає співставлення власного капіталу до величини заборгованості підприємства (коефіцієнт фінансової стабільності – КФС);

3) коефіцієнт, який показує величину залучених коштів у розрахунку на 1 грн. власних коштів (коефіцієнт фінансової залежності – КФЗ).

Здійснимо розрахунок зазначених показників для ДДС ІОБ НААН та представимо результати у таблиці 2.8.

Таблиця 2.8

Показники фінансової стійкості ДДС ІОБ НААН за 2017-2021 роки

Показник	Рівень показника					Відхилення (+; -)			
	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2018 р. до 2017 р.	2019 р. до 2018 р.	2020 р. до 2019 р.	2021 р. до 2020 р.
КДН	0,71	0,66	0,70	0,68	0,72	-0,05	0,04	-0,02	0,04
КФС	2,37	1,92	2,07	1,96	1,98	-0,45	0,15	-0,11	0,02
КФЗ	0,42	0,52	0,48	0,51	0,49	0,1	-0,04	0,03	-0,02

Представлені дані вказують на нестійку тенденцію зміни цих показників. Так КДН та КФЗ змінилися несуттєво, а найбільше зменшився отримав у 2018 році КФС – на 0,45. Загалом всі показники станом на кінець періоду дослідження знаходяться в межах рекомендованих.

Для наочності змін, що відбулися за період 2017-2021 рр., побудуємо графік (рис. 2.2). Як представлено у таблиці 2.8 й з рисунку 2.2, питома доля власного капіталу має тенденцію до падіння. Найбільше в 2021 році

порівняно з 2017 роком відбулося зниження на 0,39% співставлення власного капіталу до позикового, що говорить про нижчі темпи приросту власного капіталу порівняно із темпами приросту позикового капіталу.

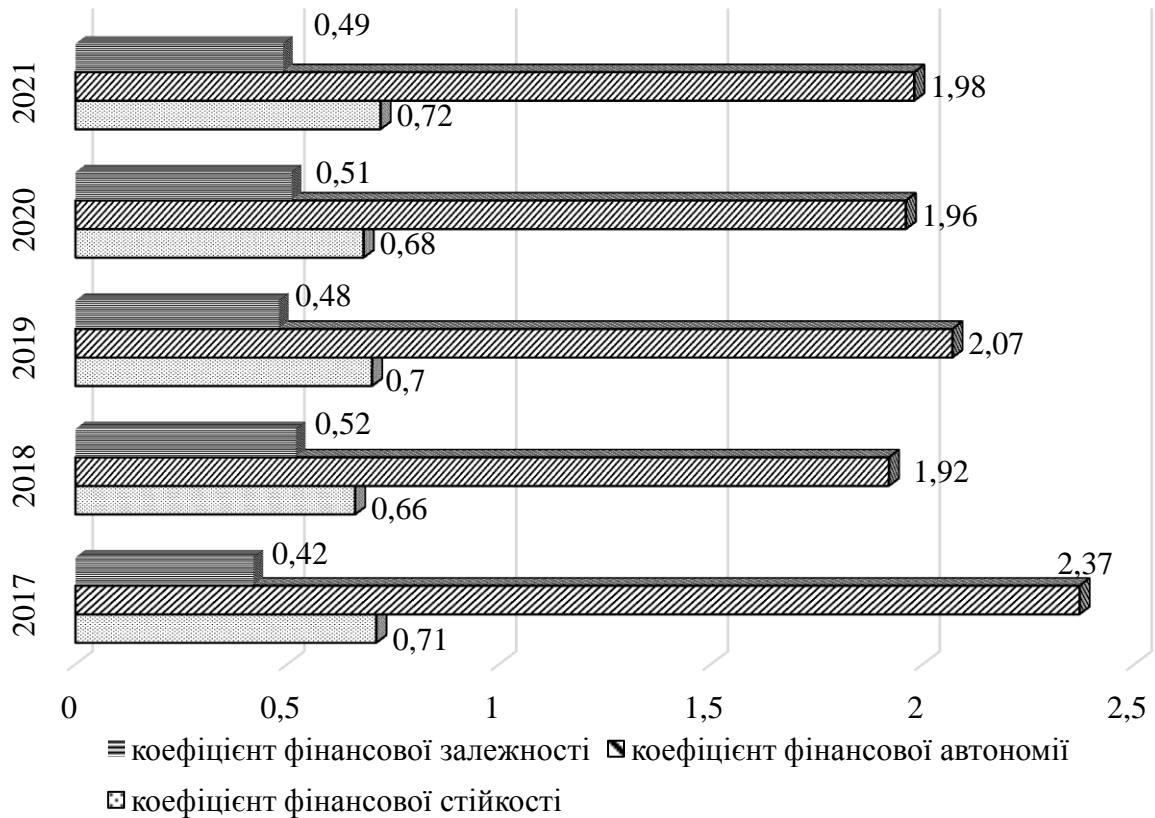

Рис. 2.2. Динаміка рівнів показників фінансової стійкості

КФЗ у 2018 році мав найбільше значення за весь період дослідження, а на кінець періоду, у 2021 році, він трохи скоротився. Це говорить про те, що фінансова залежність ДДС ЮБ НААН від зовнішніх інвесторів дещо підвищилась у 2018 році та трохи зменшилася у 2021 році.

Таким чином, при вищій частці власного капіталу і меншій частці позикових коштів кредитори є більш захищеними від збитків, а відповідно для них є меншим ризик фінансових втрат. Все це підвищує кредитоспроможність підприємства.

Наступним кроком слід провести аналіз ліквідності підприємства, який передбачає такі два етапи: складання балансу ліквідності та розрахунок

основних показників ліквідності. Проаналізуємо ліквідність балансу ДДС ІОБ НААН з використанням даних річної звітності. Результат представимо у табличній формі (табл. 2.9).

Таблиця 2.9

Аналіз ліквідності балансу ДДС ІОБ НААН у 2017-2021 рр., грн.

Актив	На кінець 2017 рік	На кінець 2021 року	Пасив	На кінець 2017 рік	На кінець 2021 року	Надлишки (нестача)	
						на кінець 2017 рік	на кінець 2021 року
1	2	3	4	5	6	7	8
A1	12439	26610	П1	257803	208350	-245364	-181740
A2	207477	270995	П2	272565	296792	-65088	-25797
A3	552658	569944	П3	8172	46841	544486	523103
A4	802804	828290	П4	1036838	1143856	-234034	-315566

За даним методом оцінки баланс вважається ліквідним при дотриманні наступні нерівності [26]:

$$A1 \geq P1; A2 \geq P2; A3 \geq P3; A4 \leq P4.$$

При виконанні перших трьох нерівностей, тобто статті $A \geq P$, то забезпечується виконання четвертої нерівності, тобто $A4 \leq P4$, тому зіставляються підсумки тільки 1-3 групи, та оцінка балансової ліквідності дається з врахуванням тільки оборотних активів й залучених джерел фінансування [26].

Для ДДС ІОБ НААН аналіз ліквідності вказує на такі результати:

- 1) на кінець 2017 року $A1 < P2$, $A2 < P2$, $A3 > P3$, $A4 < P4$;
- 2) на кінець 2021 року $A1 < P1$, $A2 < P2$, $A3 > P3$, $A4 < P4$.

Перша група – відбиває співставлення поточних платежів і надходжень. Друга група – показує тенденції збільшення чи зниження поточної ліквідності у найближчому майбутньому. Третя група – відбиває співвідношення платежів і надходжень у відносно далекому майбутньому. Отже, господарство, що розглядається, здатне повністю погасити всі зобов'язання лише у відносно далекому майбутньому.

Даний метод є неточним і дає наближену оцінку. Тому в закордонній практиці частіше зустрічається інший метод оцінки ліквідності балансу – за допомогою коефіцієнтів.

Щоб оцінити ліквідність в короткостроковій перспективі необхідно розрахувати ще показники:

- 1) абсолютний коефіцієнт ліквідності (нормальне значення 0,2-0,25);
- 2) уточнений коефіцієнт ліквідності (нормальне значення 0,7-1,0);
- 3) загальний коефіцієнт ліквідності (1,5-2,5).

Проведемо розрахунки цих коефіцієнтів для ДДС ІОБ НААН за 2017-2021 рр., а отримані результати представимо у таблиці 2.10.

Таблиця 2.10

Показники ліквідності ДДС ІОБ НААН

Коефіцієнти ліквідності	Рівень показника				
	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.
– абсолютний	0,055	0,023	0,053	0,087	0,096
– уточнений	0,739	0,415	0,589	0,602	0,637
– загальний	1,832	1,457	1,717	1,862	1,923

Отже, отримані в таблиці 2.10 показники ліквідності господарства мають тенденцію до підвищення своїх значень. Абсолютний коефіцієнт ліквідності досяг на кінець 2021 року значення 0,096, що більше показника 2017 року на 0,041, але все ж таки рекомендованого значення господарством не досягнуто. В свою чергу, показник уточненої ліквідності дещо скоротився на кінець 2021 року і вже не має необхідного нормативного значення як це було на початку періоду у 2017 році. Рекомендованого значення вдалося досягти лише показнику загальної ліквідності і станом на кінець 2021 року господарство може повністю перекрити своїми оборотними активами поточні зобов'язання, а це стає значним плюсом при встановленні рівня кредитоспроможності господарства.

Динаміку показників ліквідності можна представити за допомогою графіка на рисунку 2.3.

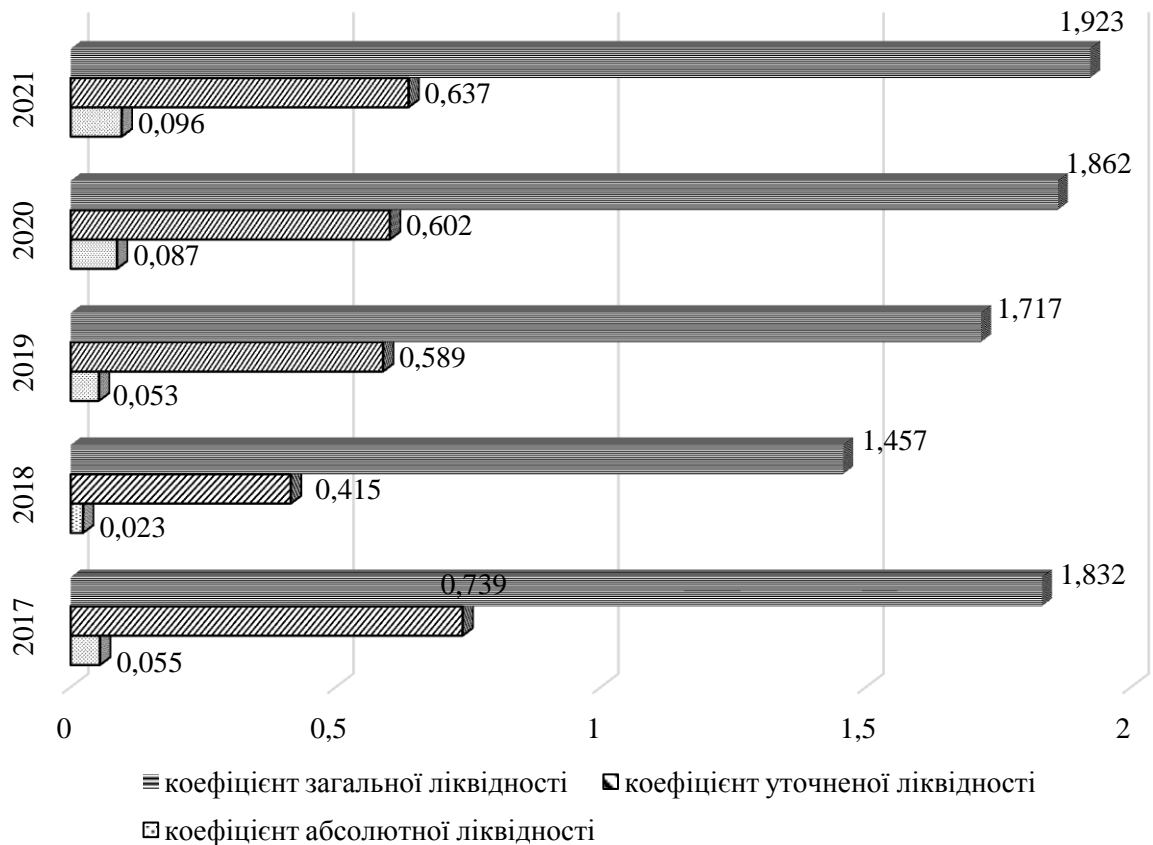

Рис. 2.3. Динаміка показників ліквідності ДДС ЮБ НААН

Також слід обчислити коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами (К_о), який представляється відношенням власних оборотних коштів (ВОК) до загальної величини оборотних активів. Рекомендоване мінімальне значення для такого показника становить 0,1. Чим вищим є коефіцієнт забезпеченості ВОК (близько 0,5), тим кращим слід вважати фінансовий стан господарства [26]. Економічне наповнення такого показника проявляється у відображенні частки тих оборотних активів, які профінансовані саме за коштом власного капіталу, а відтак його падіння говорить про більшу залежність підприємства щодо фінансування активів оборотних через залучення ззовні джерел. Цей параметр є одним з індикаторів кредитоспроможності підприємств.

Надалі, розраховані коефіцієнти забезпеченості ВОК для господарства, що досліджується, представлені на рисунку 2.4.

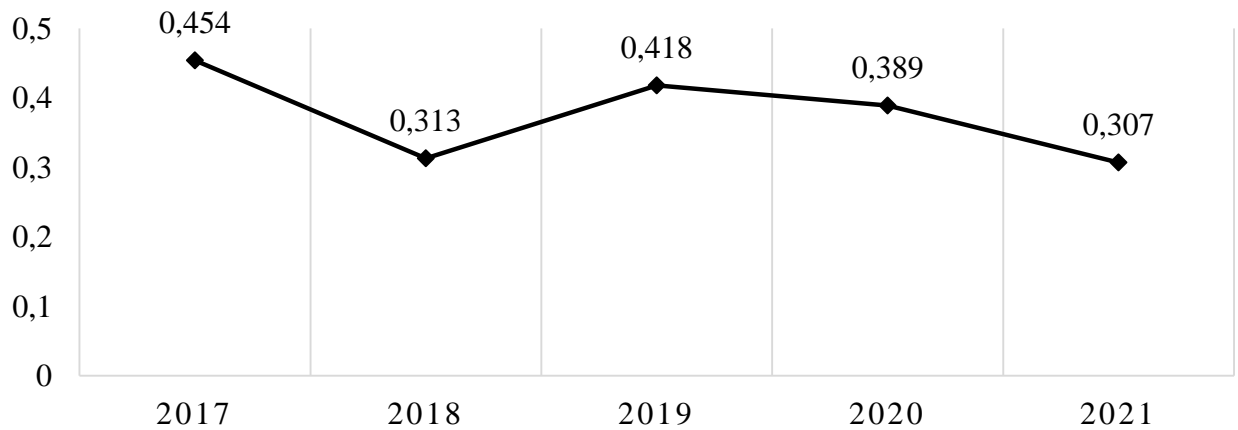

Рис. 2.4. Динаміка коефіцієнта забезпеченості власними оборотними коштами на ДДС ІОБ НААН за період 2017-2021 рр.

На підприємстві коефіцієнт забезпеченості ВОК має позитивне значення, що знаходиться в межах норми. У 2017 році цей показник був найкращим та майже досяг максимуму, що вказує на стійкий фінансовий стан підприємства на початку періоду дослідження. У 2018 році відбулося певне зниження цього показника до 0,313, але вже у 2019 році він знов збільшився та досяг 0,418. За 2020-2021 роки показник знов почав знижуватися і на кінець 2021 року мав найгірше значення за весь період дослідження – 0,307. Але така спадаюча тенденція у 2020-2021 роках спостерігається для більшості показників, що розглядаються.

В кінці 2021 року на підприємстві, що аналізується, спостерігається зменшення ВОК, що свідчить про збільшення фінансової залежності підприємства і нестійкого його положення. Порівняно з початком періоду, що аналізується, фінансовий стан підприємства дещо погіршився, що відбулося за рахунок поступового зменшення величини власного капіталу господарства через збитковість його діяльності у 2020-2021 роках.

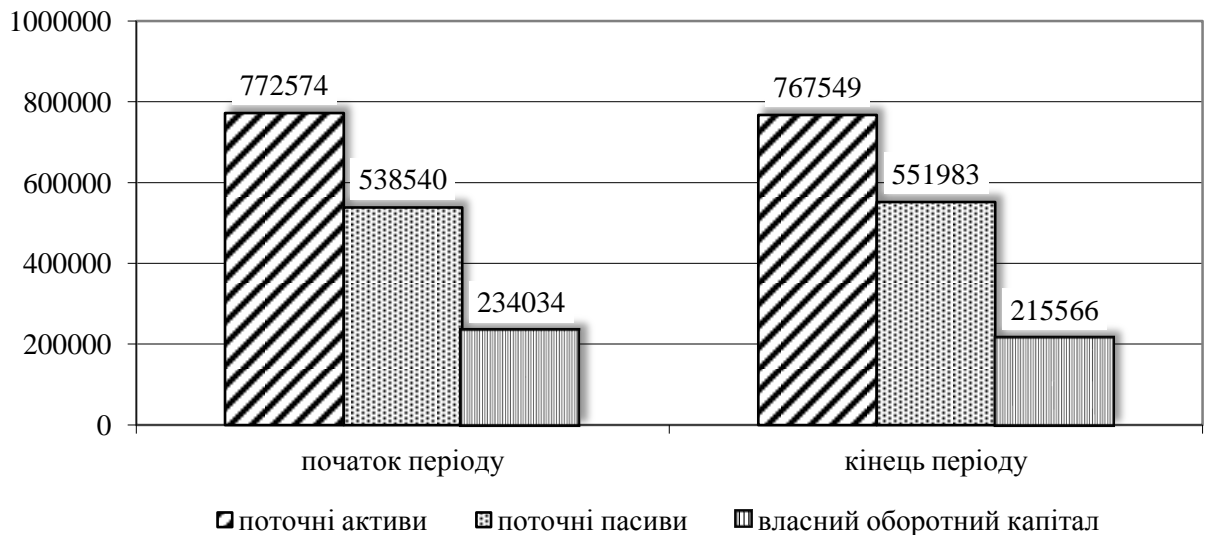

Рис. 2.5. Динаміка поточних активів, поточних зобов'язань та власного оборотного капіталу ДДС ІОБ НААН, грн.

Таким чином, робимо висновок про зменшення ВОК у періоді, що аналізується, на 18468 грн., або на 7,89%. На зміну даного показника вплинуло зменшення оборотних активів на 5025 грн. (або 0,65%) та збільшення поточних зобов'язань на 13443 грн. (або 2,5%). Таким чином, в цьому періоді відбулося збільшення поточних зобов'язань більш високими темпами, аніж зменшення поточних активів, що відповідно викликало зменшення ВОК більш прискореними темпами.

Дослідження ефективності фінансово-господарчої діяльності проводиться за допомогою ділової активності й рентабельності господарства. Серед цих показників слід виокремити так звану ефективність витрачених ресурсів підприємства:

$$(2.2) \quad \text{Ефективність витрачених ресурсів} = \frac{\text{Виручка від реалізації}}{\text{Витрати}}$$

Розрахуємо цей показник для ДДС ІОБ НААН у динаміці згідно із формою 2 бухгалтерської звітності:

2017 р.: 754516 тис. грн. / 355380 тис. грн. = 2,12;

2018 р.: 743553 тис. грн. / 433665 тис. грн. = 1,72;

2019 р.: 1028963 тис. грн. / 559850 тис. грн. = 1,84;

2020 р.: 1156927 тис. грн. / 879148 тис. грн. = 1,32;

2021 р.: 1270962 тис. грн. / 996843 тис. грн. = 1,27.

Слід зробити підсумок, що протягом трьох перших років ДДС ІОБ НААН працювало досить ефективно, оскільки його показник ефективності витрачених ресурсів більше 1. Цей результат вказує на те, що на 1 грн. витрачених ресурсів господарство у 2019 році мало 1,84 грн. доходу від реалізації. Але у 2020-2021 рр. відбувається суттєве зниження ефективності і за підсумками 2021 року цей показник складає найменше значення за весь період спостереження – 1,27. Зниження цього показника вказує на необхідність для керівництва господарства здійснювати заходи щодо підвищення рівня доходів та зменшення витрат на ведення фінансово-господарської діяльності.

Співвідношення між обсягами продукції й витратами визначає характер економічного піднесення. Економічне піднесення виробництва можливе як екстенсивним, так і інтенсивним способом. Перевищення темпів зросту продукції над темпами зросту ресурсів чи витрат засвідчує про інтенсивний економічний зріст. Тому для оцінки ефективності фінансово діяльності широко використовуються показники рентабельності або доходності його капіталу, ресурсів чи продукції. Ці показники характеризують прибуток, який підприємство має з кожної гривні, вкладеної в бізнес.

Аналіз ділової активності й рентабельності відбувається через дослідження рівнів і їхніх динамічних змін різноманітних фінансових коефіцієнтів оборотності й рентабельності, які є відносними показниками фінансових результатів діяльності господарства.

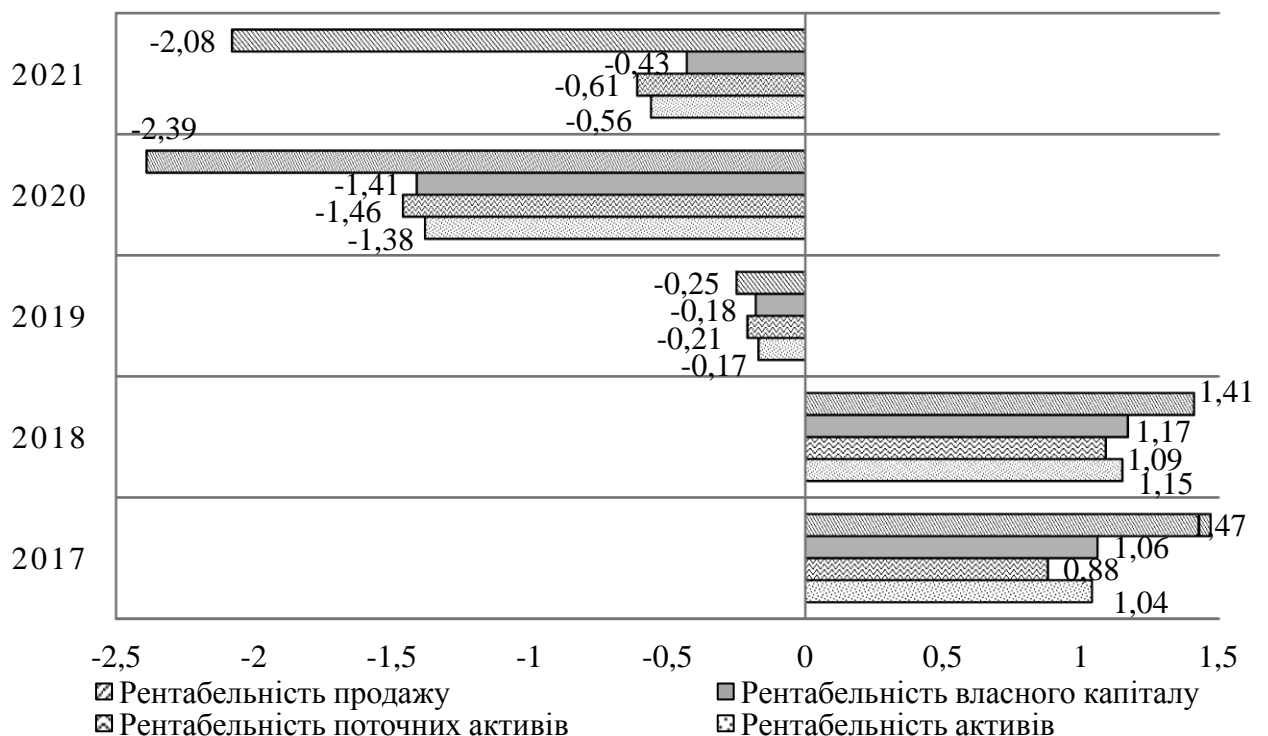
Розрахуємо ці показники для ДДС ІОБ НААН у динаміці за 2017-2021 роки. Результат відобразимо у таблиці 2.11.

Таблиця 2.11

Показники рентабельності ДДС ІОБ НААН у динаміці за 2017-2021 рр.

Показники	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.
Рентабельність активів	1,04	1,15	-0,17	-1,38	-0,56
Рентабельність поточних активів	0,88	1,09	-0,21	-1,46	-0,61
Рентабельність власного капіталу	1,06	1,17	-0,18	-1,41	-0,43
Рентабельність продажу	1,41	1,47	-0,25	-2,39	-2,08

Спостерігаємо, що підприємство протягом 2017-2018 років було достатньо рентабельним. До того ж, незважаючи на те, що у 2018 році окремі показники фінансової діяльності були дещо знизилася, це не відноситься до показників рентабельності. Всі їх види постійно збільшувалися, що вказує на ефективне використання фінансових ресурсів підприємства. Але у 2019-2021 роках вектор прибутковості господарства різко змінився через отримані збитки. Саме в цей період можемо говорити про певний рівень збитковості господарства. Більш наочно динаміку показників рентабельності можна відобразити на рис. 2.6.

Рис. 2.6. Динаміка показників рентабельності ДДС ІОБ НААН

Ділова активність підприємства у фінансовому аспекті проявляє себе перш за все у швидкості оборотності його поточних активів. Розрахуємо ці коефіцієнти для ДДС ІОБ НААН у динаміці по роках періоду дослідження. Результати відобразимо у таблиці 2.12.

Таблиця 2.12

Показники оборотності ДДС ІОБ НААН у динаміці за 2017-2021 рр., кількість оборотів

Показники	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.
Оборотність загальних активів	0,56	0,5	0,63	0,48	0,54
Оборотність поточних активів	1,13	0,97	1,26	1,13	1,2
Оборотність виробничих запасів	2,42	2,54	2,96	1,78	1,94
Оборотність дебіторської заборгованості	1,13	0,97	1,25	1,03	1,18
Оборотність кредиторської заборгованості	2,16	1,57	1,99	1,24	1,47

Як бачимо, на підприємстві у 2017-2019 рр. спостерігається стійке підвищення рівня оборотності виробничих запасів, що проявляється у збільшенні кількості оборотів. Так, у 2018 році відбулося збільшення на 0,12 оборотів порівняно з 2017 роком, а у 2019 році на 0,42 оборотів порівняно з 2018 роком, що є позитивним з точки зору ефективності використання оборотних активів. Пожвавлення оборотності відмічається і по інших статтях активів, а також по кредиторській заборгованості. Але у 2020-2021 роках ситуація змінилася, бо у 2020 році відбулося зменшення показників оборотності за всіма показниками. Найбільше втратили у кількості оборотів знов таки виробничі запаси.

При порівнянні оборотність дебіторської та кредиторської заборгованостей звертає на себе увагу більш високий коефіцієнт оборотності останньої. У світлі нашого дослідження кредитоспроможності це слід вважати позитивним моментом, бо свідчить про більш ефективне використання кредитних ресурсів за цим показником.

Більш наочно динаміку показників оборотності можна відобразити на рисунку 2.7.

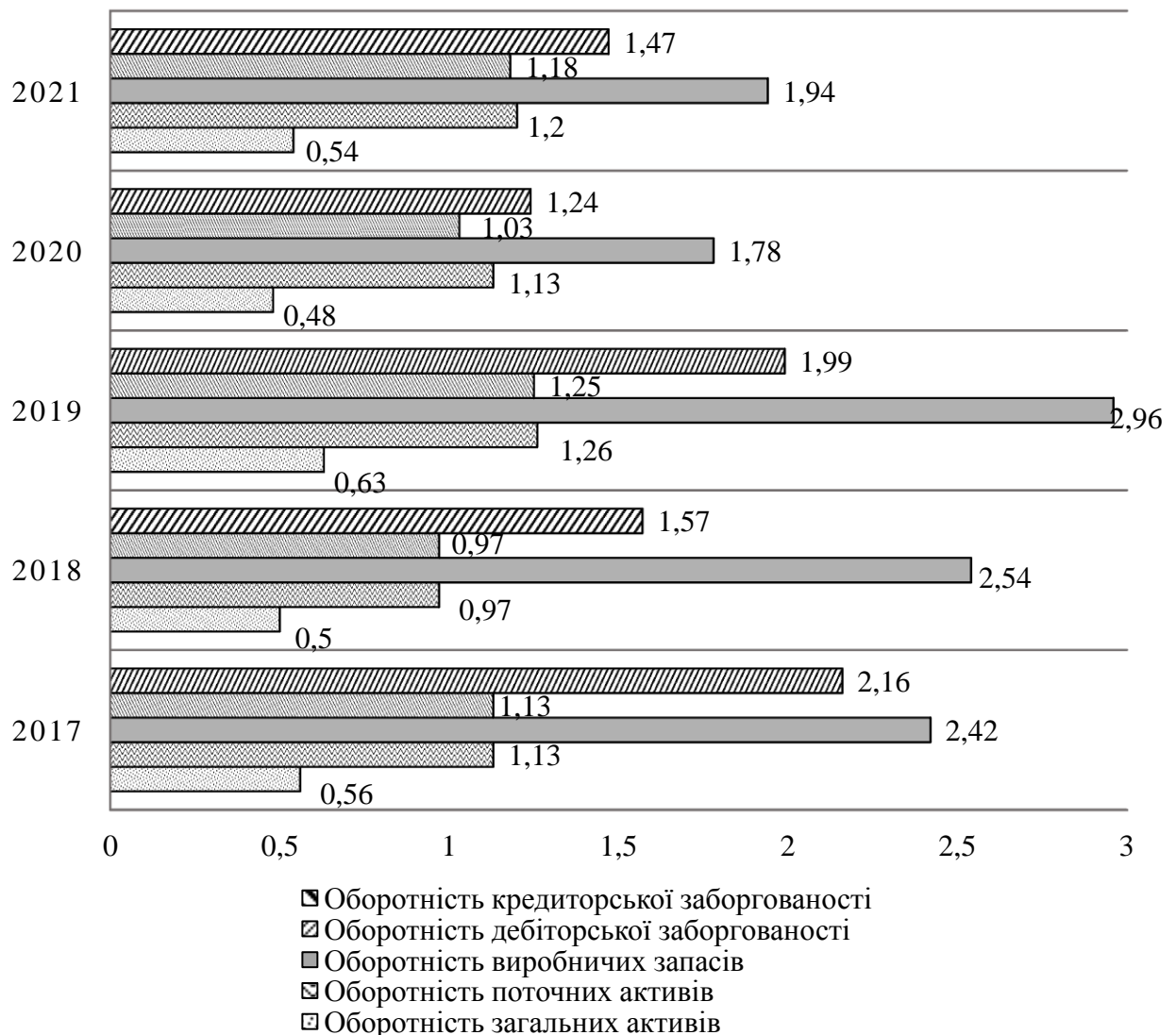

Рис. 2.7. Динаміка показників оборотності ДДС ІОБ НААН

На підставі цих розрахунків зробимо висновок, що прибутковість фінансових ресурсів підприємства або їх джерел визначається як ціновою політикою підприємства і рівнем витрат на виробництво реалізованої продукції, так і діловою активністю підприємства, яка вимірюється оборотністю коштів або їх джерел. Аналіз показав, що підприємство має збиткову діяльність на кінець періоду дослідження. Тож в подальшому господарству ДДС ІОБ НААН необхідно прагнути до прискорення обігу капіталу та його елементів, оскільки просто збільшення джерел фінансових ресурсів ще не є саме по собі позитивним явищем, а вимагає підвищення

ділової активності та більш інтенсивного використання фінансових ресурсів підприємства.

2.3 Інтегральна оцінка кредитоспроможності ДДС ІОБ НААН

Перед тим як планувати залучення коштів шляхом отримання банківського кредиту, фінансова служба підприємства повинна оцінити можливість отримання кредиту. Задля цього доцільним є проведення аналізу щодо відповідності фінансових параметрів сільгосппідприємства критеріям кредитоспроможності, які вимагає конкретний банк. Оскільки на практиці кожен банк розробляє свої критерії й методикку оцінки кредитоспроможності позичальника далі проведемо оцінювання класу кредитоспроможності ДДС ІОБ НААН за типовою методикою.

Методологія оцінки фінансового стану базується на поєднанні об'єктивних даних, отриманих на основі фінансової звітності, та суб'єктивних даних, визначених на основі вже наявної в банку інформації та пакету документів, поданих позичальником для отримання кредиту [34].

Оцінка фінансового стану позичальника відбувається за двома етапами: перший етап – розрахунок показників, які надають уявлення про поточний фінансовий стан клієнта;

другий етап – оцінка й узагальнення показників з метою встановлення класу надійності клієнта.

Ті показники, які слід обчислювати на першому етапі, групують наступним чином [34]:

група I – первинна оцінка клієнта;

група II – показники платоспроможності;

група III – показники фінансової стійкості;

група IV – показники надійності клієнта.

Другий етап передбачає безпосереднє визначення інтегрального показника, що побудований на принципі вагових показників і вагових коефіцієнтів аналітичних груп. Вже на підставі значення даного

інтегрального показника встановлюють клас надійності позичальника (А, Б, В, Г, Д). Типово банки встановлюють для позичальників п'ять класів, що характеризують фінансову надійність [51]:

Клас А – дуже стабільний фінансовий стан;

Клас Б – стійкий фінансовий стан;

Клас В – наявні ознаки фінансового стресу;

Клас Г – підвищений фінансовий ризик;

Клас Д – незадовільний фінансовий стан.

Порядок визначення інтегрального показника наступний [31]:

1. Попередня оцінка розрахованих фактичних значень Кзл, Клік, Кал, Кфс, Кфн, Кав, Кз (згідно з таблицею Г.1 додатку Г). Залежно від фактичного значення коефіцієнта обирається відповідний параметр (2, 1 або 0).

2. Потім обчислені фактичні значення коефіцієнтів заносять до таблиці Г.3 додатку Г (граф 5). У графі 6 таблиці зазначається оцінка окремого коефіцієнта (Кзл, Клік, Кал, Кфс, Кфн, Кав, Кз), визначена на підставі таблиці Г.1 додатку Г. Через те, що додаткова оцінка 1-ої й 4-ої груп показників (крім Кз) не передбачена, у графі 6 таблиці Г.3 додатку Г відображаються їх фактично розраховані значення (граф 5 = граф 6).

3. Отриманий бал множиться на вагове значення коефіцієнта (гр.6*гр.4).

4. Сума значень показників за кожною групою множиться на ваговий коефіцієнт певної групи.

5. Підбивається сума значень за всіма групами (S).

6. За сумою значень за всіма групами встановлюють клас позичальника згідно рейтингової шкали (таблиця Г.2 додатку Г). Залежно від параметрів, в межах яких опинилося значення S, клієнту встановлюється певний клас надійності (А, Б, В, Г, Д).

Отже, встановивши клас кредитоспроможності підприємства за наведеною методикою, можна визначити ймовірність додаткового залучення позикових ресурсів господарством.

Скориставшись методикою, яку застосовують комерційні банки України для оцінки кредитоспроможності позичальників та за результати проведених у попередньому підрозділі розрахунків було складено таблиці Г.3 додатку Г. Це дозволило провести інтегральну оцінку кредитоспроможності ДДС ІОБ НААН, алгоритм та результати проведення якої представлені у таблиці Г.3 додатку Г.

Таким чином, ДДС ІОБ НААН відноситься до класу позичальника «Б» – підприємство має стійкий фінансовий стан. Зазвичай, віднесення підприємства до класу «Б», вказує, що фінансова діяльність добра, віддзеркалює можливість своєчасного виконання зобов'язань щодо кредитних операцій, пов'язаних із поверненням основного боргу й відсотків за ним згідно умов кредитної угоди; фінансові показники простежуються у межах рекомендованих значень; керівництво клієнта-позичальника має добру ділову репутацію; кредитна історія – без негативних подій минулого. Для банку це означає, що забезпеченість за кредитною операцією має бути безпроблемною, погашення основної суми боргу й відсотків буде вчасним.

Висновки до розділу 2

1. Узагальнюючи проведений аналіз організаційно-економічної характеристики господарства ДДС ІОБ НААН можна констатувати, що за період 2017-2021 рр. спостерігається незначне зростання майнових ресурсів підприємства, яке відображається через збільшення величини основних й оборотних фондів, але при цьому спостерігаються доволі повільні темпи піднесення його доходів. Неспівпадіння темпів зростання зазначених показників призводить до збитковості діяльності ДДС ІОБ НААН. Отже, керівництву в межах політики управління кредитоспроможністю господарства необхідно звертати першочергову увагу на підвищення прибутковості його діяльності, оскільки саме цей показник слід вважати ключовим для потенційних кредиторів.

2. Важливим елементом при оцінці кредитоспроможності підприємств беззаперечно є їх галузева приналежність, тому на цьому необхідно зацентувати увагу у подальшому дослідженні. Спеціалізація сільськогосподарського виробництва відображається у переважному розвитку певних видів виробництв товарної продукції на підприємстві ДДС ІОБ НААН. Саме рівнем спеціалізації може пояснюватися зосередженість визначених засобів виробництва та робочої сили сільгоспідприємств на окремих видах товарної продукції.

3. Негативним моментом є зростання частки непокритого збитку за останні два роки (за 2020-2021 роки з 11,43% до 12,96%), що вказує на присутність у підприємства кризових явищ, які будуть знижувати рівень його кредитоспроможності.

4. На кінець 2021 року на підприємстві ДДС ІОБ НААН спостерігається зменшення власних оборотних коштів, що свідчить про збільшення фінансової залежності підприємства і нестійкого його положення. Порівняно з початком періоду, що аналізується, фінансовий стан підприємства дещо погіршився, що відбулося за рахунок поступового зменшення величини власного капіталу господарства через збитковість його діяльності у 2020-2021 роках.

5. Встановивши клас кредитоспроможності підприємства ДДС ІОБ НААН за методикою, яку застосовують комерційні банки України, можна визначити ймовірність додаткового залучення позикових ресурсів господарством. Результати проведеної інтегральної оцінки кредитоспроможності господарства ДДС ІОБ НААН показали, що воно відноситься до класу позичальника «Б» – підприємство має стійкий фінансовий стан.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТОСПРОМОЖНІСТЮ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Удосконалення структури процесу управління кредитоспроможністю сільськогосподарського підприємства

Задля досягнення основної мети фінансового управління на підприємстві сільськогосподарської галузі процес управління кредитоспроможністю повинен здійснюватися за визначеним алгоритмом. Основні кроки такого управління можливо визначити трьома групами:

1. Інформаційний, на якому передбачається створення бази інформації та системи показників оцінки кредитоспроможності сільгосппідприємства, визначення переліку факторів і резервів зростання його кредитоспроможності.

2. Аналітичний, на якому проводиться аналіз фінансово-економічного стану сільгосппідприємства; формування критеріїв кредитоспроможності; аналіз і планування кредитоспроможності; створення системи оцінки, контролювання й керування кредитними ризиками.

3. Стратегічний, який полягає у визначенні місії й цілей сільгосппідприємства, моніторингу зовнішнього оточення, виявленні небезпек, аналізі внутрішнього оточення, формуванні альтернативних стратегій, виборі стратегії розвитку, оцінці та реалізації стратегії, моніторингу та коригуванні обраної стратегії.

Проведене в попередніх розділах дослідження показало недосконалість структури процесу управління кредитоспроможністю сільгосппідприємства ДДС ІОБ НААН. Тому доцільним напрямом удосконалення стає розширення існуючого процесу управління кредитоспроможністю сільгосппідприємства наступним чином (рис. 3.1).

Досконаліше розглянемо представлену структуру процесу управління кредитоспроможністю сільгоспідприємства.

Рис. 3.1. Процес управління кредитоспроможністю сільгоспідприємства

Останнім часом все більш очевидною стає підвладність процесу управління кредитоспроможністю сільгоспідприємства особливому ресурсу – інформації.

Другим кроком у процесі управління кредитоспроможністю сільгоспідприємства є формування системи ключових показників кредитоспроможності.

Пропоновані для використання в сільгоспідприємствах класичні системи фінансових показників кредитоспроможності є неповними,

малоінформативними, деколи двозначними й не враховують специфіку сільгосппідприємств.

У цьому контексті до системи основних показників діагностики кредитоспроможності пропонуємо включити фінансово-економічні, виробничо-технічні та інноваційні показники (табл. 3.1).

Таблиця 3.1.

Основні показники кредитоспроможності сільгосппідприємств

Індикатори	Показники
Фінансово-економічні індикатори	коефіцієнт покриття; коефіцієнт співставлення кредиторської й дебіторської заборгованості; коефіцієнт абсолютної ліквідності; коефіцієнт незалежності; коефіцієнт фінансування; коефіцієнт фінансової стійкості; коефіцієнт грошового покриття короткострокових боргів; коефіцієнт достатності грошового потоку; коефіцієнт реінвестування чистого грошового потоку; економічна рентабельність (ROA), фінансова рентабельність (ROE)
Виробничо-технічні індикатори	обсяг реалізації продукції; обсяг виготовлення продукції, у т.ч. за видами продукції; виробничі потужності, у т.ч. за видами продукції; міра використання виробничих потужностей; активна частина основних засобів; коефіцієнт зносу основних засобів; коефіцієнт оновлення; коефіцієнт вибуття
Інноваційні індикатори	рівень технічного обслуговування та модернізації основних фондів; коефіцієнт автоматизації технологічних процесів; коефіцієнт ритмічності постачання паливно-енергетичних матеріалів; коефіцієнт ефективності використання цільових надходжень; величина економії витрат в результаті енергозбереження; інтегральний показник ефективного функціонування механізму енергозбереження на підприємстві
Соціально-психологічні індикатори	політична й економічна ситуація в країні; кваліфікаційний рівень працівників; рівень заробітної плати; умови праці; наявність соціальних пакетів

Третім кроком у процесі управління кредитоспроможністю сільгосппідприємства є його діагностування з використанням загальновідомих інструментів фінансово-економічного та вартісного аналізу [62].

Провівши діагностику кредитоспроможності сільгосппідприємства, потрібно провести її планування, яке включає формування трьох стратегій: мобілізація залучених ресурсів, максимізація прибутковості та мінімізація кредитних ризиків для потенційних кредиторів.

Важливою складовою планування кредитоспроможності сільгоспідприємства є стратегія мобілізації фінансових ресурсів. Мобілізація залучених ресурсів є основою виробничого потенціалу на всіх стадіях життєдіяльності сільгоспідприємства, а їх наявність є найважливішим фактором кредитоспроможності будь-якого сільгоспідприємства.

Базовою ціллю для стратегії мобілізації залучених ресурсів є задоволення потреб сільгоспідприємства в отриманні необхідного обсягу позикових коштів і оптимізація їх структури з точки зору підвищення кредитоспроможності.

Першочерговими завданнями стратегії мобілізації фінансових ресурсів сільгоспідприємства мають стати:

- ефективніше використання власних фінансових ресурсів, спрямоване на підтримку фінансової стійкості сільгоспідприємства у тривалій перспективі;

- задоволення потреби у постійному притоці додаткових фінансових активів, що є базовою умовою у підвищенні фінансової стійкості й максимізації вартості сільгоспідприємства;

- узгодження стратегії із зовнішнім оточенням, тобто пов'язаність потреби у обсягах залучених коштів змінам умов кредитування та ринкового клімату.

Розробка стратегії мобілізації залучених фінансових ресурсів у процесі управління кредитоспроможністю сільгоспідприємства має включати наступні кроки:

1. Прогнозування потрібних обсягів залучення фінансових ресурсах задля сприяння фінансовій стійкості сільгоспідприємства.

2. Виявлення можливостей мобілізації фінансових ресурсів за різними джерелами.

3. Визначення способів фінансування окремих потреб у фінансових ресурсах.

4. Структурна оптимізація джерел фінансових ресурсів.

5. Підвищення прибутковості, ліквідності та мінімізація кредитних ризиків для потенційного кредитора.

Для сільгосп підприємств вкрай важливим визначається розроблення стратегії максимізації прибутковості, формування якої орієнтується на вартість підприємства. Першочерговими стратегічними завданнями максимізації прибутковості сільгосп підприємства постають:

- обґрунтування необхідної прибутковості для ефективної стабільної роботи та забезпечення кредитоспроможності;
- структурна раціоналізація джерел утворення доходів на основі пріоритетності та ефективності за окремими видами діяльності;
- розроблення ефективної системи розподілення й використання доходів;
- визначення обсягу доходу, необхідного для отримання прибутку та сприяння фінансовій стійкості сільгосп підприємства;
- обґрунтування обсягів реалізації продукції, які повинні забезпечити отримання цільового доходу та досягнення прийняттого ступеня фінансової стійкості й кредитоспроможності сільгосп підприємства.

Безперечно, що вартість сільгосп підприємства безпосередньо зазнає впливу основних показників прибутковості: власний капітал (Return on Equity, ROE), активи (Return on Assets, ROA) та інвестиції (Return on Investment, ROI), тому їхнє ефективне управління, яке забезпечить як кредитоспроможність, так і максимальну ринкову вартість сільгосп підприємства [62].

Стратегія мінімізації кредитних ризиків є останньою, її слід розробляти в процесі планування кредитоспроможності сільгосп підприємства, оскільки є фінансово-методологічною технологією обґрунтування, прийняття, реалізації та контролю фінансових рішень щодо впровадження превентивних заходів фінансового та організаційного характеру задля забезпечення порівняння

результатів діяльності сільгоспідприємства з відповідним рівнем кредитного ризику.

Етапність створення стратегії мінімізації кредитних ризиків для потенційного кредитора наведена на рис. 3.2.

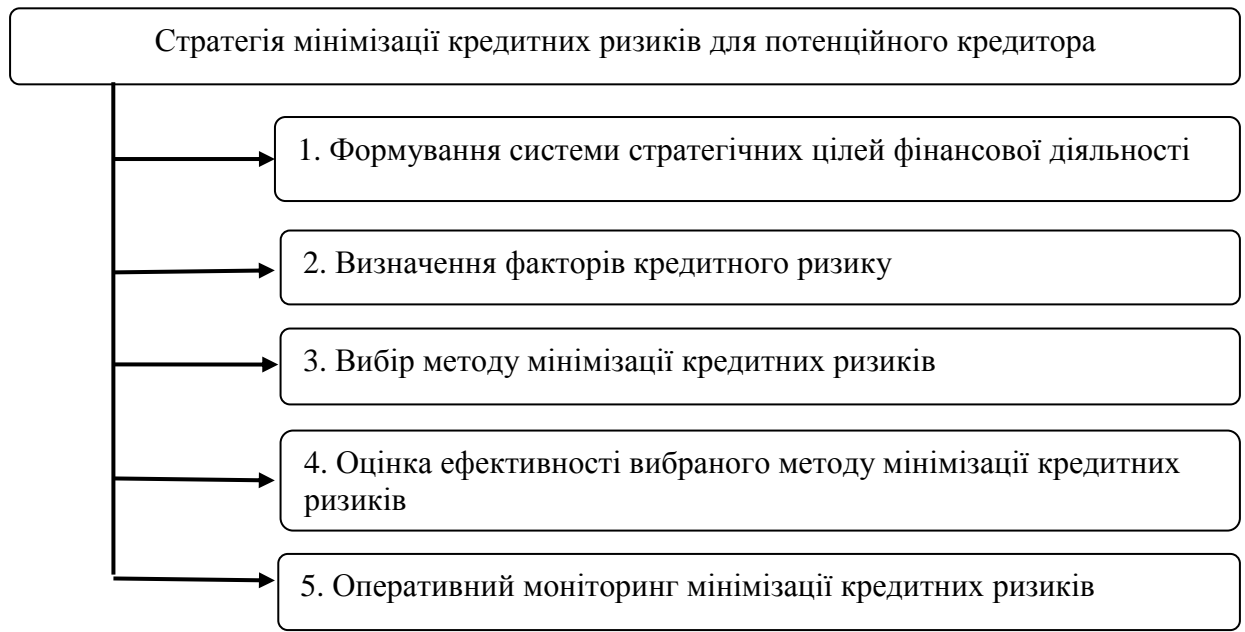

Рис. 3.2. Етапність створення стратегії мінімізації кредитних ризиків для потенційного кредитора в процесі управління кредитоспроможністю сільгоспідприємства

Система довгострокових цілей фінансово-господарської діяльності сільгоспідприємства повинна спрямовуватися на забезпечення постійного піднесення чистого доходу, структурну оптимізацію фінансових ресурсів і мінімальний рівень кредитного ризику.

Вочевидь, створена система довгострокових цілей фінансово-господарської діяльності сільгоспідприємства повинна містити інформацію про основні цільові стратегічні стандарти, які зацікавлять потенційного кредитора. В якості таких стратегічних нормативів запропоновано дві групи показників: вартість (середньорічний темп приросту фінансових ресурсів, що мобілізуються з власних джерел; максимальна ціна залучення позикового

капіталу за різними джерелами і мінімальна середньозважена вартість всього капіталу; мінімальний рівень власного капіталу) і фінансово-економічні (див. табл. 3.1).

Опісля створення системи довгострокових цілей фінансової діяльності потрібно окреслити ендогенних та екзогенних чинників кредитного ризику на сільгоспідприємстві й рівень їхнього негативного впливу на кредитоспроможність. Істотними чинниками зовнішнього оточення кредитного ризику для потенційного кредитора можна визначити: соціальну напруженість у суспільстві; суперечність чинного законодавства України; форс мажор; перепрофілювання ринку збуту продукції досліджуваного сільгоспідприємства; зміна пріоритетів у сфері охорони праці та виробничої безпеки; інфраструктура; макроекономічна стабільність; професійна підготовка; ефективне та дієве управління сільгоспідприємством та інші фактори.

До складових внутрішнього середовища кредитного ризику для потенційного кредитора пропонуємо віднести фактори, що характеризують виробничо-технічну, фінансово-економічну, маркетингову, інноваційну сферу підприємства, а також соціально-психологічні фактори.

Тому, кредитуючи діяльність обраного сільгоспідприємства, кредитор повинен оцінити вплив показників із кожної групи, ґрунтовно проаналізувати і відповідно вирішити питання щодо доцільності кредитування.

Проаналізувавши інвестиційне середовище сільгоспідприємства, необхідно визначити підходящий метод мінімізації кредитних ризиків. При цьому, доцільним є відокремлення методів мінімізації ризиків для внутрішніх і зовнішніх кредиторів.

Методами мінімізації кредитного ризику для внутрішнього кредитора (наприклад, учасника) можуть бути: підтримка межі фінансової стійкості шляхом встановлення верхнього рівня обсягу позикового капіталу в загальному капіталі сільгоспідприємства; зменшення або ліквідації

неліквідних активів сільгосппідприємства; оптимізація структури вкладеного капіталу; підвищення ліквідності оборотних активів сільгосппідприємства.

Методами мінімізації кредитного ризику для зовнішнього кредитора визначають: хеджування, страхування, уникнення ризику, притягнення додаткової інформації [62].

На думку експертів, хеджування та отримання додаткової інформації є методами, які слід визначити як найбільш оптимальні з погляду можливостей застосування та вартості їх впровадження, тому вони є найбільш прийнятними методами мінімізації ризику [55]. Для мінімізації кредитних ризиків сільгосппідприємств доцільно використовувати метод отримання додаткової інформації за умови збереження оптимального співвідношення «альтернативні витрати».

Спосіб отримання додаткової інформації є головним із тих, яким експерти віддали перевагу в плані використання, але вартість його реалізації досить висока. Тому перед його використанням слід враховувати фінансові можливості сільгосппідприємства. Через це обрання найефективнішого серед методів мінімізації кредитного ризику для кредитора повинно ґрунтуватися на оцінювання можливостей вживання методу на сільгосппідприємстві та витрат на його реалізацію та порівняння цих сум. Визначені результати є підґрунтям для вибору методу мінімізації кредитного ризику.

Кінцевим кроком формування стратегії мінімізації кредитних ризиків виступає оперативний моніторинг. Його слід розглядати як процес ідентифікації, аналізу, відслідковування ідентифікованих ризиків, а також тих, що внесені до списку для постійного нагляду, перевірки та здійснення процедур реагування на ризики та оцінювання їхньої ефективності в діяльності сільгосппідприємства.

Задачами оперативного моніторингу задля мінімізації кредитних ризиків є: вияв реакцій на реалізовані відповідно до плану ризику та необхідність їх зміни; визначення причин змінення ризиків при порівнянні їх значень з попередніми; визначення впливів ризиків і вжити певних заходів,

як приклад, обрання альтернатив, внесення коригувань, зміна плану дій задля отримання результату-максимуму [62].

Для оперативного моніторингу мінімізації кредитного ризику найважливішими завданнями є: відслідковування динаміки виявлених та оцінених факторів ризику; визначення й оцінювання нових; відслідковування ефективності та виправлення стратегії мінімізації ризиків сільгоспідприємства.

Істотним кроком у процесі управління кредитоспроможністю сільгоспідприємства є розробка програми підвищення його ринкової вартості.

Ринкова вартість сільгоспідприємства часто визначається контрагентами як життєздатність підприємства та перспективи його розвитку. Загальновідомо, що добробут власників визначається вартістю компаній, тому, чим вища ринкова вартість, тим вищим буде добробут акціонерів (учасників) [62].

Управління ринковою вартістю сільгоспідприємства не тільки підвищує благополуччя власників, але й запобігає негативним наслідкам кризових явищ у галузі. Піднесення ринкової вартості привертає додаткову зацікавленість і підвищує рівень кредитоспроможності та дозволяє мобілізувати додаткове фінансування. Програму піднесення вартості сільгоспідприємства пропонується формувати з чотирьох блоків: управління активами, управління пасивами, політика ефективного маркетингу та створення ефективної бази інформації (табл. 3.2).

Таким чином, реалізація вищевказаних заходів підвищує фінансову стійкість сільгоспідприємства, прозорість діяльності та кредитоспроможність, що призводить до максимізації вартості сільгоспідприємства.

Останнім кроком процесу планування рівня кредитоспроможності сільгоспідприємства є оцінювання ефективності сформованої програми.

Оцінювання ефективності сформованих програм управління кредитоспроможністю сільгоспідприємства, як правило, базується на аналізі різнопланових фінансових показників. Проте лише фінансові коефіцієнти, на жаль, не в змозі дати повної, цілісної картини кредитоспроможності сільгоспідприємства, тому оцінювання ефективності сформованої програми управління кредитоспроможністю повинна включати такі блоки:

Таблиця 3.2

Програма піднесення ринкової вартості сільгоспідприємства

№	Складова програми	Заходи, спрямовані на підвищення вартості підприємства
1	Ефективне управління активами	<ul style="list-style-type: none"> – зростання оборотності капіталу; – збільшення частки власних оборотних коштів; – оптимізація дебіторської заборгованості; – підвищення рентабельності активів компанії
2	Ефективне управління зобов'язаннями	<ul style="list-style-type: none"> – зниження витрат на залучення капіталу; – оптимізація структури капіталу; – піднесення рентабельності власного капіталу через механізм ефекту фінансового важеля
3	Ефективний маркетинг	<ul style="list-style-type: none"> – дослідження ринку сільськогосподарської продукції, споживачів, постачальників і конкурентів (визначення товарних критеріїв постачальників сировини, матеріалів, дослідження потреб споживачів сільськогосподарської продукції, аналіз конкурентів); – SWOT аналіз (визначення сильних і слабких сторін сільгоспідприємства, загроз і можливостей; оцінка ринкової позиції сільгоспідприємства); – оцінка стратегічних альтернатив (обрання базової стратегії розвитку сільгоспідприємства; оцінка стратегічного потенціалу; розробка конкурентної програми дій для цільових споживачів); – прогнозування розвитку сільгоспідприємства (прогноз ресурсного потенціалу; прогноз реалізації промислової продукції; формування бюджету підприємства); – реалізація маркетингового потенціалу (оцінка рівня розвитку та конкурентоспроможності сільгоспідприємства); – розробка маркетингової політики сільгоспідприємства (розробка дистрибуційної політики; розробка товарної політики; розробка цінової політики; розробка комунікаційної політики)
4	Формування повної інформаційної бази	<ul style="list-style-type: none"> – доповнення звітності фінансово-економічними, вартісними, технічними та кадровими показниками

1. Оцінка ефективності операційно-фінансової діяльності.
2. Оцінка зростання вартості сільгоспідприємства.

3. Оцінка добробуту власників сільгоспідприємства після впровадження програми.

4. Оцінка ефективності управління інноваційними можливостями.

5. Оцінка ефективності управління маркетинговою сферою сільгоспідприємства.

6. Порівняння результатів програми із запланованими показниками.

Таким чином, рекомендована система оцінювання ефективності сформованої програми управління кредитоспроможністю сільгоспідприємства надає кредитору додаткову інформаційну базу задля прийняття стратегічного рішення.

Останнім кроком у процесі управління кредитоспроможністю сільгоспідприємства є його контролінг. Контролінг має стати основним елементом управління сільгоспідприємством, яка допомагає оптимізувати фінансовий результат за рахунок максимізації прибутку та гарантованої ліквідності [62].

На сучасних сільгоспідприємствах контролінг повинен включати наступні етапи: контроль за виконанням завдань; встановлення ступеня відхилень фактичних показників від запланованих; діагностика отриманих неспівпадінь; обґрунтування поточних рішень задля коригування завдань; оптимізація стратегічних рішень.

Контролінг у процесі управління кредитоспроможністю сільгоспідприємства має проводитися в такій послідовності:

- створення інформаційно-аналітичного забезпечення контролю за кредитоспроможністю сільгоспідприємства;
- збір, узагальнення інформації щодо рівня кредитоспроможності, групування показників кредитоспроможності, що підлягають контролю;
- моніторинг показників кредитоспроможності сільгоспідприємства;
- діагностика фінансово-економічного стану сільгоспідприємства;
- розробка алгоритму рішення при відхиленнях фактично отриманих значень від планових.

Представлена схема механізму контролінгу визначає найбільш укрупнені кроки процесу управління кредитоспроможністю сільгоспідприємства. Кожен етап механізму контролінгу включає як віддалені, так і найближчі перспективи розвитку сільгоспідприємства. Загалом впровадження процесу управління кредитоспроможністю у практичну діяльність вітчизняних сільгоспідприємств згідно представленої схеми спроможне не лише піднести її рівень, а й максимізувати їхню прибутковість, знизити рівень ризику та, зрештою, забезпечити зростання їх ринкова вартість.

3.2. Методика багатомірного порівняльного аналізу при оцінці кредитоспроможності сільськогосподарських підприємств регіону

Задля дослідження й подальшого управління кредитоспроможністю ДДС ІОБ НААН важливо також розуміти чи достатнім є рівень кредитоспроможності кожного окремого сільгоспідприємства в межах певного регіону. Бо при обмеженій пропозиції кредитних ресурсів банки будуть надавати перевагу тим регіональним сільгоспвиробникам, які матимуть кращі показники серед сукупності потенційних позичальників. Отже, маємо провести порівняльний аналіз серед сільгоспідприємств регіону за рейтинговою оцінкою.

Багатовимірний порівняльний аналіз необхідний для всебічної оцінки результатів господарської діяльності. Це завдання виникає щоразу, коли необхідно дати узагальнену рейтингову оцінку результатів кількох підприємств. Таке оцінювання проводять вищі органи управління, а також кредитори для оцінки рівня кредитного ризику.

Комплексна оцінка фінансово-господарської діяльності – це характеристика підприємства, отримана як результат дослідження сукупності показників, якими визначаються економічні процеси та узагальнюються дані про підсумки виробництва. Вочевидь, що чим більша сукупність цих

показників застосовується для комплексної оцінки, тим правильнішими слід вважати результати аналізу. Проте досягати цієї мети потрібно. Але досягати цю ціль потрібно прагнути дуже обережно, оскільки підвищення чисельності показників обтяжує методику рейтингової оцінки й знижує її ефективність.

Завдання рейтингової оцінки в територіальному розрізі зараз здійснюється за двома напрямками. Перший – створення узагальнюючого (синтетичного) чи інтегрального показника, який би втілював у собі найбільш суттєві характеристики господарської діяльності. Досягнення такої цілі є привабливим, оскільки очікується, що результатом буде єдиний показник. А це автоматично вирішує проблему рейтингування сільгосппідприємств: першим буде підприємство з найбільшим значенням показника, друге – підприємство з другим результатом тощо. Такого інтегрального показника поки не знайдено, а у багатьох дослідженнях виокремлюються певні перешкоди щодо його розвитку. Багатовекторність господарської діяльності не дає можливості подолати проблему іншим шляхом: обрати один із узагальнюючих показників ефективності як інтегральний. Як приклад, сільгосппідприємство може мати найкращий результат за величиною отриманого прибутку за рахунок ринкових факторів при зниженні обсягу виробництва. Візьмемо ще такий випадок: підприємство виконало план випуску продукції, але собівартість продукції зросла, розмір прибутку зменшився [7].

Тому узагальнену оцінку діяльності підприємств зазвичай здійснюють за цілим комплексом показників. Через це завдання зазвичай ускладнюється, оскільки підпорядкованість підприємств щодо різних показників буде різною. Наприклад, за продуктивністю підприємство посіде перше місце, за собівартістю – третє, за прибутковістю – п'яте тощо.

Іншим напрямком комплексної оцінки є визначення послідовності процедур обчислення, які б забезпечували недвозначну оцінку результатів діяльності за сукупністю показників.

Для вирішення цієї задачі поширено використовують алгоритм, що базується на методах «суми місць», середнього геометричного тощо. Але ці методи мають суттєвий недолік, оскільки не враховують вагу окремих показників і ступінь відмінності їх рівня. Тому більш перспективними слід вважати підходи багатовимірного порівняльного аналізу на основі методу евклідових відстаней, що допускає врахування не тільки абсолютних значень показників кожного підприємства, а й ступінь їхньої віддаленості (близькості) від показників еталонного сільгосппідприємства. Через це необхідним стає виражати координати підприємств, що порівнюються, у частках відповідних координат підприємства-еталона, прийнятих за одиницю [7].

Розглянемо практичну сторону вирішення задачі багатовимірного порівняльного аналізу.

Крок 1: Обґрунтовується система показників, що будуть оцінювати підсумки фінансової діяльності сільгосппідприємства, накопичуються дані за цими показниками та створюється матриця вихідних даних (табл. 3.3). Початкові дані можливо представити або у вигляді миттєвих показників, які відображають становище підприємства на певну дату, або темпових показників, які відображають динаміку підприємства і представлені у вигляді темпів зростання. Можна вивчати як миттєві, так і тимчасові показники одночасно, єдине, що слід орієнтуватися саме на ті показники, які використовуються при оцінці кредитоспроможності підприємств.

Таблиця 3.3

Матриця вихідних даних

Номер підприємства	Запас беззбитковості, %	Коефіцієнт		Рентабельність, %		Коефіцієнт фінансової незалежності	Доля ВОК у сумі поточних активів, %
		ліквідності	оборотності	продажів	капіталу		
1	2	3	4	5	6	7	9
1	30	1,8	3,2	25	22	0,75	16
2	25	2,0	2,5	30	26	0,62	26
3	52	1,5	2,8	35	2,5	0,55	25
4	40	1,7	2,2	33	38	0,68	30
5	22	1,4	2,7	24	16	0,58	0

6	30	1,6	3,5	20	21	0,72	35
Ваговий коефіцієнт	2,0	1,0	1,5	1,2	1,8	1,3	1,6

Крок 2. У таблиці 3.3 в кожному стовпчику відбирається елемент максимум, що встановлюється як одиниця. Тоді всі елементи для даного стовпця (a_{ij}) діляться на елемент-максимум підприємства-еталона ($\max a_{ij}$).

$$x_{ij} = a_{ij} / \max a_{ij} \quad (3.1)$$

Далі формується матриця стандартизованих коефіцієнтів (x_{ij}), що представлена в таблиці 3.4.

Таблиця 3.4

Матриця стандартизованих коефіцієнтів (x_{ij})

Номер підприємства	Показник						
	1	2	3	4	5	6	7
1	0,577	0,90	0,914	0,714	0,579	1	0,457
2	0,481	1	0,714	0,857	0,684	0,826	0,743
3	1	0,75	0,800	1	0,658	0,733	0,714
4	0,769	0,85	0,628	0,943	1	0,907	0,857
5	0,423	0,70	0,771	0,686	0,421	0,773	0
6	0,577	0,80	1	0,571	0,553	0,960	1

Еталонне підприємство зазвичай формується зі сукупності однорідних об'єктів, які відносяться до однієї галузі. Проте не можна виключати можливості щодо вибору підприємства-еталона із цілісності суб'єктів, які є представниками різних галузей, оскільки багато фінансових показників є порівнянними для різномірних видів діяльності.

Якщо мінімальне значення показника є кращим з економічної точки зору (наприклад, витрати на 1 грн. товарної продукції), то масштаб розрахунку слід змінити таким чином, щоб найнижчий результат відповідав найвищому значенню коефіцієнта.

Крок 3. Всі елементи координатної матриці зведені в квадрат. Коли задача розв'язується з урахуванням різної вагомості показників, то отримані квадрати збільшують на значення відповідних вагових коефіцієнтів (K_i),

встановлених експертами, після чого наслідки обчислень підсумовують за рядками (табл. 3.5):

$$R_i = K_1 x_{1j}^2 + K_2 x_{2j}^2 + \dots + K_n x_{nj}^2. \quad (3.2)$$

Крок 4. Отримані рейтингові бали (R_j) ранжуються і за результатами господарювання встановлюється розташування кожного підприємства. 1-ше місце посідає підприємство з найбільшою сумою, друге місце – підприємство з наступним результатом і т.ін.

Таблиця 3.5

Результати порівняльно-рейтингової оцінки діяльності підприємств

Номер підприємства	Показник								місце
	1	2	3	4	5	6	7	R	
1	0,666	0,81	1,252	0,612	0,603	1,3	0,334	5,577	5
2	0,462	1	0,765	0,880	0,842	0,887	0,883	5,719	4
3	2	0,562	0,960	1,2	0,779	0,698	0,816	7,015	2
4	1,182	0,722	0,591	1,067	1,8	1,068	0,174	7,604	1
5	0,356	0,49	0,891	0,564	0,319	0,776	0	3,396	6
6	0,666	0,64	1,5	0,393	0,551	1,197	1,6	6,545	3

Підкреслимо деякі переваги запропонованої методики багатовимірного порівняльного аналізу.

По-перше, представлена методика спирається на комплексний багатовимірний підхід щодо оцінки доволі непростого явища, як фінансово-виробнича діяльність підприємства.

По-друге, вивчає фактичні успіхи більшості підприємств-конкурентів і ступінь їх наближеності до результатів підприємства-еталону.

По-третє, запропонована методика здійснює кількісну оцінку надійності партнера по бізнесу за наслідками його минулої та поточної діяльності, а це дозволяє уникати суб'єктивізму та більш реалістично оцінити рейтинг підприємства [36].

3.3. Прогнозування динаміки прибутку сільгоспідприємства з

врахування сезонності

Ринкові умови господарювання зумовлюють необхідність розробки і впровадження на сільгосппідприємствах системи прогнозування основних фінансово-економічних показників. Важливе місце у перспективному управлінні кредитоспроможністю належить прогнозованому аналізу прибутку, оскільки прибуток є найважливішим показником у роботі підприємства. При дослідженні рівня прибутковості, необхідно звертати особливу увагу на динаміку прибутку, що дозволить побудувати прогноз майбутнього обсягу прибутку і на його підставі – визначити потенціал кредитоспроможності сільгосппідприємства.

Головним завданням при аналізі динаміки прибутку постає визначення закономірностей змінення рівнів явища, яке досліджується. У таблиці 3.6. показано зміну прибутку для ДДС ІОБ НААН, а на рисунку 3.3 – графічно відображено зазначені зміни.

Таблиця 3.6

Динаміка прибутку підприємства за 2019-2021 рр., тис. грн.

2019 рік		2020 рік		2021 рік	
1	2	3	4	5	6
Січень	9,2	Січень	15,7	Січень	16,9
Лютий	7,3	Лютий	14,8	Лютий	22,3
Березень	6,9	Березень	18,6	Березень	28,6
Квітень	6,4	Квітень	14,4	Квітень	38,6
Травень	6,8	Травень	23,5	Травень	45,8
Червень	12,2	Червень	34,5	Червень	97,1
Липень	14,8	Липень	35,9	Липень	101,2
Серпень	18,3	Серпень	41,3	Серпень	103,8
Вересень	14,6	Вересень	32,8	Вересень	78,9
Жовтень	12,3	Жовтень	18,2	Жовтень	53,3
Листопад	8,4	Листопад	15,4	Листопад	52,1
Грудень	7,2	Грудень	14,9	Грудень	42,1
За рік	124,4	За рік	280,0	За рік	680,7

Як бачимо з рисунку 3.3, крім стійкого впливу систематичних і випадкових чинників, рівень ряду динаміки зазнає також вплив обставин від періодичних коливань.

Для рядів динаміки можливо визначити впродовж року три основні періодичні складники: тренд; сезонна компонента; випадкова компонента [23].

Тренд. При аналітичному вирівнюванні рядів динаміки закономірним є змінення рівня показника, що досліджується. Ця зміна визначається як функція часу $\bar{y}_t = f(t)$, де $\bar{y}_t$ – рівні ряду динаміки, які обчислено за певними рівнянням у моменті часу t .

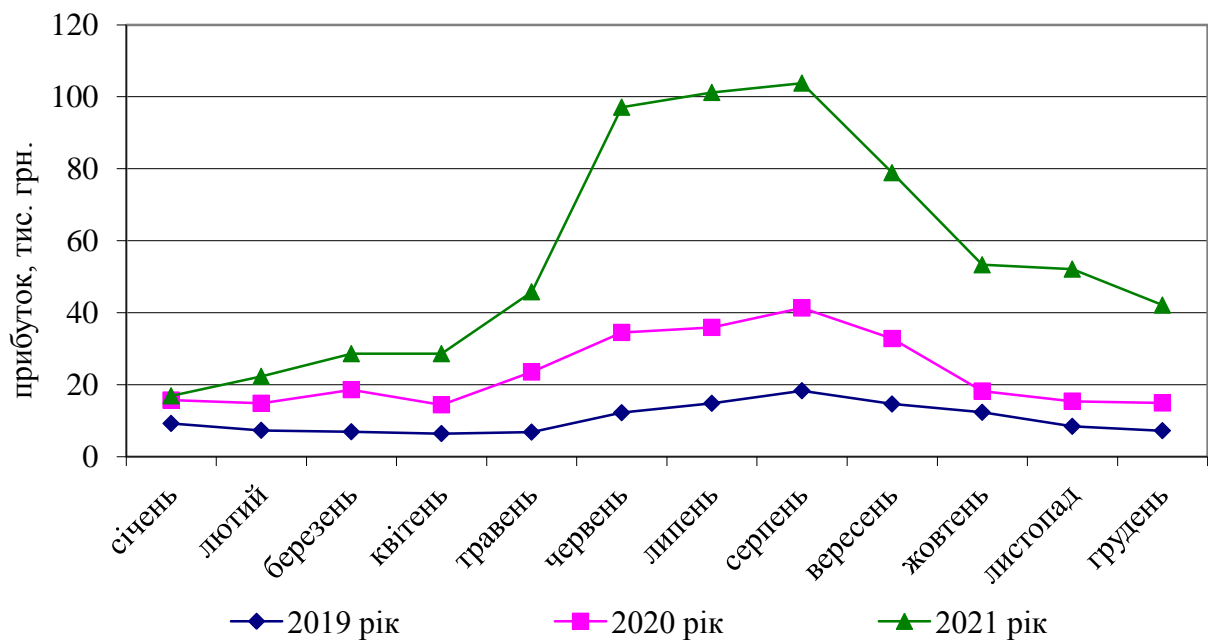

Рис 3.3. Динаміка прибутку підприємства, тис. грн.

Обрання виду кривої буде визначати результат екстраполяції тренду (прогнозування). Підставою для обрання виду кривої повинен стати аналіз сутності розвитку явища. Можливим є також врахування результатів колишніх досліджень у даній області. Для нашого випадку найбільш відповідним видом кривої є пряма. Поглянемо на рівняння такої кривої:

$$Y = a_0 + b \cdot t, \quad (3.3)$$

де t – порядковий номер періоду (моменту) часу.

Параметри a_0 та b прямої обчислюють згідно методу найменших

квадратів, а систему нормальних рівнянь для цього випадку представимо так:

$$\left\{ \begin{array}{l} \sum_{i=1}^n y_i = a_0 n + b \sum_{i=1}^n t_i, \\ \sum_{i=1}^n y_i t_i = a_0 \sum_{i=1}^n t_i + b \sum_{i=1}^n t_i^2, \end{array} \right. \quad (3.4)$$

Пошуки параметрів можливо певною мірою полегшити, коли завести до цієї системи такі два рівняння [23]:

$$\left\{ \begin{array}{l} \sum_{i=1}^n y_i = a_0 n + b \sum_{i=1}^n t_i, \\ \sum_{i=1}^n y_i t_i = a_0 \sum_{i=1}^n t_i + b \sum_{i=1}^n t_i^2, \\ t_i - t_{i-1} = \text{const}, \\ \sum_{i=1}^n t_i = 0. \end{array} \right. \quad (3.5)$$

Далі належні параметри можливо буде розрахувати за формулами:

$$a_0 = \frac{\sum_{i=1}^n y_i}{n}, \quad (3.6)$$

$$b = \frac{\sum_{i=1}^n y_i t_i}{\sum_{i=1}^n t_i^2}. \quad (3.7)$$

Тоді представлені коефіцієнти будуть дорівнювати (таблиця Д.1, додатку Д):

$$a_0 = 1085,1 / 36 = 30,14 \text{ тис. грн.},$$

$$b = 14693,5 / 15540,0 = 0,9455 \text{ тис. грн.}$$

Це показує, що за середніми вимірами щомісячний обсяг прибутку підвищується на 0,9455 тис. грн., а за останні три роки ця середня

складається в 30,14 тис. грн. При цьому загальному рівнянню тренду надамо вигляд (рис. 3.4):

$$Y = 30,14 + 0,9455 * t, \quad (3.8)$$

Сезонність. При широкому вживанні цього терміну до сезонного зараховують явища, для яких притаманні закономірності більш-менш стабільного коливання рівнів впродовж періоду (року).

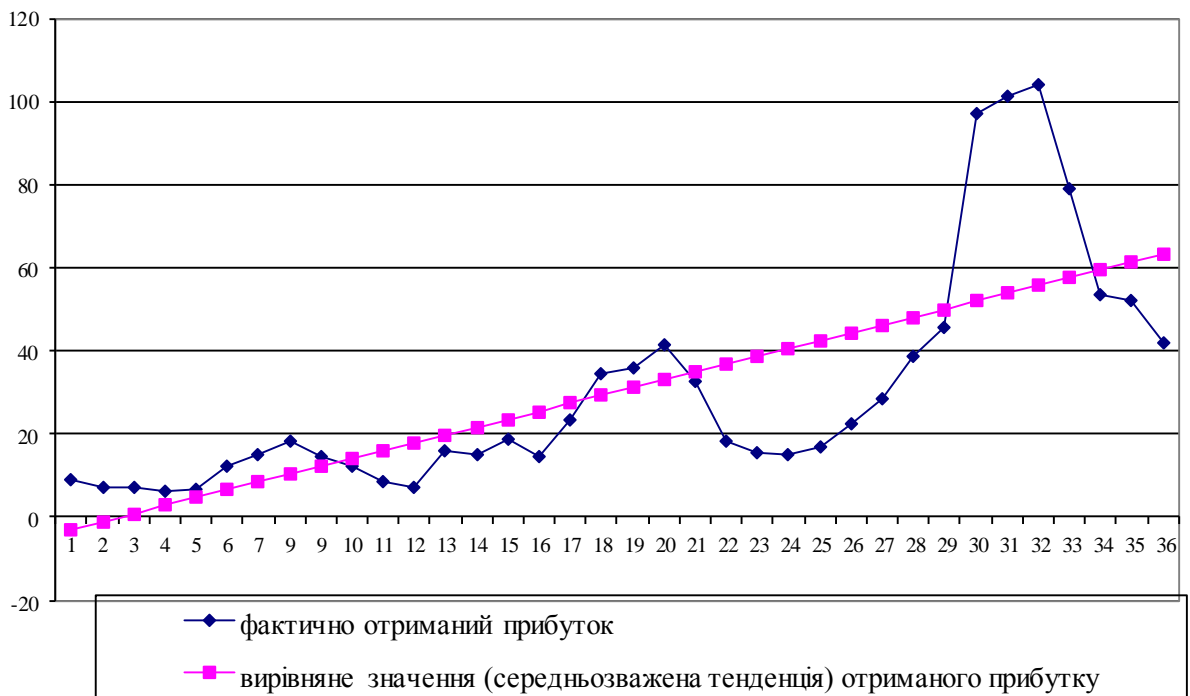

Рис. 3.4. Фактичні й теоретичні рівні динаміки прибутку сільгоспідприємства за період 2019-2021 роки

Найбільш розповсюдженим методом при урахуванні сезонності певних явищ є створення відповідних індексів сезонності, що можливо визначити за формулою [23]:

$$I_{\text{сез}} = \frac{\bar{y}_i}{\bar{y}_{\text{сеп}}}, \quad (3.9)$$

$$Y_{\text{сез}} = I_{\text{сез}} * 100\%, \quad (3.10)$$

де $\bar{y}_i$ – середня з фактичних рівнів i -го місяця;

$\bar{y}_{i, \text{сер}}$ – середні значення прибутку, що відповідно вирівняні за трендом,

які розраховують за формулою:

$$\bar{y}_{i, \text{сер}} = (\bar{y}_i(2019) + \bar{y}_i(2020) + \bar{y}_i(2021)) / 3, \quad (3.11)$$

де $\bar{y}_i(2019)$, $\bar{y}_i(2020)$, $\bar{y}_i(2021)$ – належні теоретичні рівні в i -му місяці.

Узагальнення щодо обчислення індексу сезонності представлено у таблиці Д.2 додатку Д.

Отримані дані підтверджують, що для динаміки прибутку властиві сезонні коливання. На рисунку 3.5 відображено яскраво визначену сезонну хвилю. Отже, з січня по травень прибуток спадає, а з травня по вересень зростає за незначного падіння в грудні. Задля узагальнення характеристик сили сезонних коливань обраховується середнє квадратичне відхилення індексів сезонності (в %) від 100%, тобто

$$\delta_{\text{сез}} = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^{12} (y_{\text{сез}} - 100)^2}{12}}, \quad (3.12)$$

що в нашому випадку дорівнює

$$\delta_{\text{сез}} = \sqrt{\frac{19692,83}{12}} = 40,51\%.$$

Це говорить про чітко виражену сезонність, властиву динаміці прибутку сільгосп підприємства. Іншими словами, сезонність спричиняє відхилення фактичного прибутку від його теоретичних значень на 40,51%.

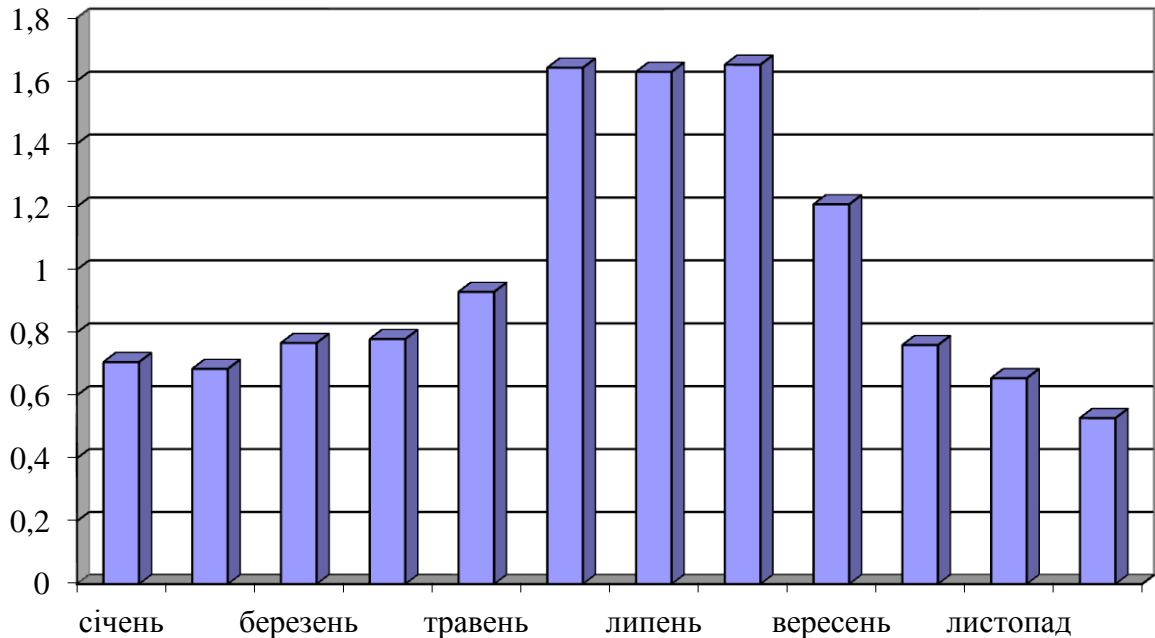

Рис. 3.5. Індеси сезонності у динаміці величини прибутку сільгосп підприємства

Випадкова компонента. Врахування випадкової компоненти потрібне задля побудови прогнозу наступних рівнів явища. Коли ігнорувати вплив випадкових факторів, то буде отримано точковий прогноз, що є майже парадоксальним. Задля нормального будування прогнозу потрібно створювати інтервальний прогноз, який має враховувати відхилення від теоретичного рівня, що виникли під дією випадкових чинників.

У загальному вигляді розмір довірчих порогів формується так [7]:

$$\bar{y}_{i\text{прогн}} \pm t_{\alpha} \frac{S_y}{\sqrt{n}}, \quad (3.13)$$

де $\bar{y}_{i\text{прогн}}$ – належне прогнозне значення (розраховують через підстановку

до

рівняння тренду відповідного значення t);

S_y^- – середнє квадратичне відхилення від тренду;

t_α – табличне значення t -критерію Стьюдента за рівня значущості α .

Величину S_y^- можемо обчислити згідно формули:

$$S_y^- = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n (y_i - \bar{y}_{i\text{кориг}})^2}{n - m}}, \quad (3.14)$$

де y_i і $\bar{y}_{i\text{кориг}}$ – належні фактичні й теоретичні кориговані на сезонність

величини динамічного ряду (для знаходження $\bar{y}_{i\text{кориг}}$

потрібно визначені теоретичні рівні помножити на належні індекси сезонності);

n – кількість рівнів ряду;

m – кількість параметрів рівняння тренду (рівняння прямої має $m = 2$).

В нашому дослідженні S_y^- дорівнює (табл. 3.4.):

$$S_y^- = \sqrt{\frac{2324,7986}{36 - 2}} = 8,269 \text{ тис. грн.}$$

Отже, формуючи прогнозний рівень прибутку сільгоспідприємства, як приклад, на лютий майбутнього (4-го) року (2022 рік), зможемо отримати інтервальний прогноз:

$$\bar{y}_{2022} = 30,14 + 0,9455 * 38 = 66,069 \text{ тис. грн.}$$

$$\bar{y}_{2022\text{скориг}} = \bar{y}_{2022} * I_{\text{сез}} = 66,069 * 0,682 = 45,2 \text{ тис. грн.}$$

$$\bar{y}_{i\text{прогн}} \pm t_\alpha \frac{S_y^-}{\sqrt{n}} \Rightarrow 45,2 \pm 2,101 * 8,269 / 6 \Rightarrow 42,3 \leq \bar{y}_{2019} \leq 48,1.$$

Тобто з імовірністю 95% ($t_{0,05} = 2,101$) можна бути впевненими, що в лютому 4-го року (2022 рік) прибуток сільгоспідприємства буде

дорівнювати не менше 42,3 тис. грн., але також не більше 48,1 тис. грн.

Проілюстрована методика надає можливість визначати майбутню динаміку прибутку сільгосп підприємства враховуючі характерні особливості його діяльності. Загальновідомо, що безліч підприємств, як і те що досліджувалося, мають сезонне виробництво продукції. Це викликає сезонні коливання інших показників господарської діяльності, а винятково страждає обсяг реалізації продукції, розміри виробництва, а отже, і величина прибутку підприємства. Саме через це, дослідження динаміки з урахуванням сезонності надає можливість передбачити лію цієї компоненти коливань впродовж року задля отримання чіткого прогнозу розвитку явища на майбутнє.

Таким чином, з метою управління кредитоспроможністю важливою необхідністю є розробка попереднього прогнозу, що базується на екстраполяції колишніх трендів на майбутнє. Отримані прогнози можуть бути використанні для формування альтернативних сценаріїв розвитку ситуації при різних темпах збільшення виробництва, обсягів реалізації продукції, а отже, і отриманого прибутку.

Висновки до розділу 3

1. Представляється доцільним удосконалити процес управління кредитоспроможністю сільгосп підприємства, який повинен здійснюватися у певній послідовності за такими етапами: інформаційний, аналітичний, стратегічний. Загалом впровадження процесу управління кредитоспроможністю у практичну діяльність вітчизняних сільгосп підприємств за запропонованою схемою дозволить не лише підвищити її рівень, а й максимізувати їхню прибутковість, знизити рівень ризику та, зрештою, забезпечити зростання їх ринкова вартість.

2. Задля дослідження й подальшого управління кредитоспроможністю ДДС ІОБ НААН важливо розуміти чи достатнім є рівень

кредитоспроможності кожного окремого сільгоспідприємства в межах певного регіону. Бо при обмеженій пропозиції кредитних ресурсів банки будуть надавати перевагу тим регіональним сільгоспвиробникам, які матимуть кращі показники серед сукупності потенційних позичальників. Для проведення порівняльного аналізу серед сільгоспідприємств регіону за рейтинговою оцінкою пропонується застосовувати багатовимірний порівняльний аналіз.

3. Проілюстрована методика надає можливість визначати майбутню динаміку прибутку сільгоспідприємства враховуючі характерні особливості його діяльності. Загальновідомо, що безліч підприємств, як і те що досліджувалося, мають сезонне виробництво продукції. Це викликає сезонні коливання інших показників господарської діяльності, а винятково страждає обсяг реалізації продукції, розміри виробництва, а отже, і величина прибутку підприємства. Саме через це, дослідження динаміки з урахуванням сезонності надає можливість передбачити лію цієї компоненти коливань впродовж року задля отримання чіткого прогнозу розвитку явища на майбутнє.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Підсумовуючи результати дослідження з удосконалення управління кредитоспроможністю сільгосп підприємства варто зробити такі висновки:

1. Аналіз теоретичних основ щодо визначення поняття кредитоспроможності виявив різноманіття підходів, які можна поділити на декілька груп. До однієї групи належать автори, які приділяють особливу увагу моральному іміджу позичальника та взаємній довірі банку і позичальника. Інша група об'єднує авторів, які вважають, що кредитоспроможність найтісніше пов'язана з ефективністю освоєння асигнувань. Існує також поняття «кредитоспроможність». Таке розмаїття визначень пояснюється, головним чином, еволюцією цього поняття і відображає декілька етапів його становлення. Аналіз поняття кредитоспроможності показує, що ця економічна категорія дуже тісно пов'язана з культурою кредитування в цілому, яка, в свою чергу, є відображенням рівня розвитку ринку, на якому взаємодіють кредитор і позичальник.

2. Методи оцінки кредитоспроможності позичальника різноманітні, але в основному вони базуються на множенні значень окремих фінансових показників на питому вагу їх значущості в результуючому показнику. Цей результуючий показник залежить від характеру методу: це кредитний рейтинг позичальника при використанні рейтингових методів, ймовірність банкрутства позичальника в методах прогнозування, оцінка кредитоспроможності позичальника в комплексних методах.

3. Управління кредитоспроможністю має здійснюватися в рамках комплексного підходу. Кредитоспроможність визначається безліччю інших чинників, які безпосередньо не залежать від господарюючого суб'єкта. Важливим аспектом управління кредитоспроможністю є також врахування галузевих особливостей аналізу фінансово-господарської діяльності сільгосп підприємства.

4. Узагальнюючи проведений аналіз організаційно-економічної характеристики господарства ДДС ІОБ НААН можна констатувати, що за період 2017-2021 рр. спостерігається незначне зростання майнових ресурсів підприємства, яке відображається через збільшення величини основних й оборотних фондів, але при цьому спостерігаються доволі повільні темпи піднесення його доходів. Неспівпадіння темпів зростання зазначених показників призводить до збитковості діяльності ДДС ІОБ НААН. Отже, керівництву в межах політики управління кредитоспроможністю господарства необхідно звертати першочергову увагу на підвищення прибутковості його діяльності, оскільки саме цей показник слід вважати ключовим для потенційних кредиторів.

5. Негативним моментом є зростання частки непокритого збитку за останні два роки (за 2020-2021 роки з 11,43% до 12,96%), що вказує на присутність у підприємства кризових явищ, які будуть знижувати рівень його кредитоспроможності. На кінець 2021 року на підприємстві ДДС ІОБ НААН спостерігається зменшення власних оборотних коштів, що свідчить про збільшення фінансової залежності підприємства і нестійкого його положення. Порівняно з початком періоду, що аналізується, фінансовий стан підприємства дещо погіршився, що відбулося за рахунок поступового зменшення величини власного капіталу господарства через збитковість його діяльності у 2020-2021 роках.

6. Встановивши клас кредитоспроможності підприємства ДДС ІОБ НААН за методикою, яку застосовують комерційні банки України, можна визначити ймовірність додаткового залучення позикових ресурсів господарством. Результати проведеної інтегральної оцінки кредитоспроможності господарства ДДС ІОБ НААН показали, що воно відноситься до класу позичальника «Б» – підприємство має стійкий фінансовий стан.

7. Представляється доцільним удосконалити процес управління кредитоспроможністю сільгосп підприємства, який повинен здійснюватися у

певній послідовності за такими етапами: інформаційний, аналітичний, стратегічний. Загалом впровадження процесу управління кредитоспроможністю у практичну діяльність вітчизняних сільгосп підприємств за запропонованою схемою дозволить не лише підвищити її рівень, а й максимізувати їхню прибутковість, знизити рівень ризику та, зрештою, забезпечити зростання їх ринкова вартість.

8. Задля дослідження й подальшого управління кредитоспроможністю ДДС ІОБ НААН важливо розуміти чи достатнім є рівень кредитоспроможності кожного окремого сільгосп підприємства в межах певного регіону. Бо при обмеженій пропозиції кредитних ресурсів банки будуть надавати перевагу тим регіональним сільгосп виробникам, які матимуть кращі показники серед сукупності потенційних позичальників. Для проведення порівняльного аналізу серед сільгосп підприємств регіону за рейтинговою оцінкою пропонується застосовувати багатовимірний порівняльний аналіз.

9. Проілюстрована методика надає можливість визначати майбутню динаміку прибутку сільгосп підприємства враховуючі характерні особливості його діяльності. Загальновідомо, що безліч підприємств, як і те що досліджувалося, мають сезонне виробництво продукції. Це викликає сезонні коливання інших показників господарської діяльності, а винятково страждає обсяг реалізації продукції, розміри виробництва, а отже, і величина прибутку підприємства. Саме через це, дослідження динаміки з урахуванням сезонності надає можливість передбачити лію цієї компоненти коливань впродовж року задля отримання чіткого прогнозу розвитку явища на майбутнє.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білик М.Д., Павловська О.Д., Притуляк Н.М., Невмержицька Н.Ю. Фінансовий аналіз: підручник. Київ: КНЕУ, 2016. 592 с.
2. Бланк И.А. Управление формированием капитала. Киев: Ника-Центр, 2000. 512 с.
3. Бордюк В. В. Теоретичні основи оцінки кредитоспроможності позичальника банку. *Вісник Університету банківської справи НБУ*. 2015. №3. С.112-115.
4. Боярко І. М. Комплексна експрес-методика оцінки кредитоспроможності підприємств з урахуванням приналежності до виду економічної діяльності. *Актуальні проблеми економіки*. 2010. № 7. С.206-214. URL: http://www.uabs.edu.ua/images/stories//docs/K_F/Boiarko_ .
5. Бровко Л. І., Карпова Д. Д. Методологічні аспекти управління кредитоспроможністю підприємств. *Ефективна економіка*. 2021. № 11. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=9540>
6. Бурлан С. А., Філімонова О. Б. Методологічні аспекти оцінки кредитоспроможності підприємств аграрного виробництва. *Наукові праці*. 2008. №.64. С. 149-153.
7. Васильєва Н. К. Економіко-математичне моделювання в сільському господарстві: навч. посіб. / Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет. Дніпропетровськ: Біла К.О., 2015. 155 с.
8. Вдовенко Л. О. Економічна сутність та значення кредитоспроможності підприємств. *Облік і фінанси*. 2012. № 1. С. 108-111.
9. Виговський В. Г., Саух І. В. Аналітичне забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника. *Ефективна економіка*. 2019. №. 8. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/8_2019/4.pdf.
10. Гапак Н. М., Кашплан С. А. Особливості визначення кредитоспроможності підприємства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Економіка*. 2014. Вип. 1(42). С. 191-194.

11. Гербич Л., Нетребчук Л. Кредитоспроможність сільськогосподарських підприємств. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2020. № 5. С. 88-101.

12. Головка О. Г., Губарева О.О., Пономарьова А.Ю. Удосконалення управління кредитоспроможністю підприємств. *Modern economics*. 2020. № 21. С. 52-58. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/modecon_2020_21_10.

13. Громовий Є.А. Підходи до трактування поняття «кредитоспроможність». *Управління розвитком*. 2013. № 19. С. 138-140.

14. Гудзь О. Є. Діагностика та управління платоспроможністю в аграрних підприємствах. *Сталий розвиток економіки*. 2011. № 7 (10). С. 323-326.

15. Гула А. С. Оцінка кредитоспроможності сільськогосподарських підприємств. *Управління розвитком*. 2015. № 4. С. 55-61. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uproz_2015_4_10.

16. Гуменюк М. М., Перебиківська Т. І. Шляхи вдосконалення методики оцінки кредитоспроможності підприємства. *Економіка і суспільство*. 2016. Вип.7. С. 727-732.

17. Гуцал І.В. Удосконалення взаємодії малих та середніх підприємств і банків у кредитних взаємовідносинах. *Світ фінансів*. 2018. №1(58). С.95-103.

18. Давиденко Н.М. Ліквідність та платоспроможність як показники ефективності фінансового менеджменту підприємств. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. №2(44). С.36-41.

19. Давидович І.Д., Ломачинська І.А., Мумладзе А.О. Удосконалення теоретичних підходів до визначення сутності «кредитоспроможність підприємства» *Вісник Одеського національного університету. Економіка*. 2016. Т. 21, Вип. 11. С. 83-88.

20. Довгань Л. П., Стадник Д. М. Управління платоспроможністю та кредитоспроможністю підприємства в зарубіжній практиці. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2018. Вип. 5. С. 169-174. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PSPE_print_2018_5_30.

21. Докієнко Л. М. Концептуальні підходи до комплексної діагностики кредитоспроможності підприємства. *Підприємництво та інновації*. 2020. № 14. С. 25-31.

22. Дуброва Н. П., Гелюх Ю,В. Оцінка кредитоспроможності підприємства. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука"*. 2018. № 3(2). С. 50-52. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2018_3\(2\)_13](http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2018_3(2)_13).

23. Економічний аналіз: навч. посібник / М. А. Болюх, В. З. Бурчевський, М. І. Горбатов та ін.; За ред. акад. НАНУ, проф. М. Г. Чумаченка. 2-ге, перероб. і доп. Київ : КНЕУ, 2003. 556 с.

24. Ємельянов О. Ю. Діагностування рівня фінансової стійкості підприємств агропромислового комплексу. *Агросвіт*. 2020. № 21. С. 3-9.

25. Ковальчук Н. О., Паскар М. О. Удосконалення методик оцінки рівня кредитоспроможності вітчизняних підприємств. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. № 11. С. 91-94.

26. Ковальчук Н.О. Гаватюк Л.С., Єрміїчук Н.І. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Чернівці: Чернівецький національний університету ім. Ю.Федьковича. 334 с.

27. Корольова-Казанська О. В. Методологічні засади управління кредитоспроможністю підприємства. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки*. 2010. Вип. I (32). С.239-245.

28. Коцеруба Н. В. Оцінка кредитоспроможності підприємства-позичальника на основі показників фінансової звітності. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2020. № 7-8. С. 111-119. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2020_7-8_13.

29. Крикунова В.М. Аналіз ефективності діяльності підприємств аграрного сектору економіки. *Агросвіт*. 2014. № 22. С.23-28.

30. Кужелев М. О., Ковальова К. В. Теоретичні аспекти управління кредитоспроможністю підприємства. *Економіка та держава*. 2019. № 12. С. 55-60. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2019_12_12.

31. Лахтіонова Л.А. Аналіз фінансової стійкості суб'єктів

підприємницької діяльності: монографія. Київ : Знання, 2013. 1091 с.

32. Лахтіонова Л.А. Фінансовий аналіз сільськогосподарських підприємств : навч. посіб.. Київ: КНЕУ, 2005. 387 с.

33. Лучко М. Р., Жукевич С. М., Фаріон А. І. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Тернопіль : ТНЕУ, 2017. 302 с.

34. Майборода І. С. Оцінка кредитоспроможності сільськогосподарських підприємств на основі інтегрального показника. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія". Серія: Економіка*. 2010. Т. 126, Вип. 113. С. 149-153. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdues_2010_126_113_24.

35. Майборода О.Є., Косарева І.П., Лесняк А.О. Платоспроможність підприємства та формування системи її забезпечення. *Наукові праці Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського*. 2018. №18. С.256-260.

36. Манако О.В. Системний підхід до оцінки кредитоспроможності підприємства. Економіко-математичне моделювання соціально-економічних систем. *Збірник наукових праць МННЦ ІТІС*. Київ. 2007. Вип. 12. С. 84-95.

37. Маркович Т. Г. Розвиток експрес-аналізу кредитоспроможності підприємств-експортерів на основі методу нечіткої логіки. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2019. Вип. 2. С. 55-60.

38. Масюк Ю. В., Деменкова А. Є. Механізм управління платоспроможністю та кредитоспроможністю сільськогосподарського підприємства. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука"*. 2018. № 11(2). С. 30-35. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2018_11\(2\)__8](http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2018_11(2)__8).

39. Мельник К. В. Проблемні аспекти оцінки кредитоспроможності позичальників. *Економіка і суспільство*. 2016. № 3. С. 433-438.

40. Могилова М. М. Удосконалення оцінки основних засобів сільськогосподарського призначення при діагностиці інвестиційної

привабливості та кредитоспроможності аграрних підприємств. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 5. С. 22-27. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2016_5_6.

41. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Затверджене наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>

42. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <http://www.bank.gov.ua>.

43. Оцінка кредитоспроможності та інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання: моногр. / за ред. А. О. Єпіфанова. Суми : УАБС НБУ, 2007. 286 с.

44. Панченко О. М., Пересипкіна А. В. Оцінка кредитоспроможності в системі внутрішнього контролю підприємства. *Ефективна економіка*. 2018. №11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2018_11_61.

45. Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями. Постанова Правління НБУ від 30.06.2016 № 351. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16#Text>.

46. Рекомендації щодо оцінки комерційними банками кредитоспроможності та фінансової стабільності позичальника. Лист Національного банку України № 23011/79 від 02.06.1994 р. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v1_79500-94.

47. Сокол О. Г. Управління стійкістю сільськогосподарських підприємств як економічний процес. *Економічний простір*. 2019. № 21. С. 227-237.

48. Соловей Н. В., Турова Л. Л., Пироженко Ю. В. Сучасні методи оцінки кредитоспроможності підприємства. *Економіка. Фінанси. Право*. 2019. № 12(1). С. 31-35. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfipr_2019_12\(1\)_9](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfipr_2019_12(1)_9).

49. Соломатіна Т. В. Діагностика ризиків втрати стратегічного

фінансового потенціалу суб'єктів господарювання аграрного сектора економіки. *Агросвіт*. 2020. № 8. С. 42-48.

50. Соломатіна Т.В. Лізинг в системі стратегічного розвитку фінансового потенціалу суб'єктів господарювання аграрного сектора економіки. *Економіка та держава*. 2020. № 5. С. 93-97.

51. Терещенко О.О. Нові підходи до оцінки кредитоспроможності позичальників-юридичних осіб. *Вісник Національного банку України*. 2012. №1. С. 26-30.

52. Тюхтій М.П., Сотченко Ю.К., Воробйов О.П. Сутність та методика оцінки платоспроможності суб'єктів господарювання України. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2019. Вип.4 (16). С.116-120. URL: <https://dspace.znu.edu.ua/jspui/bitstream/>.

53. Федоришина Л. І., Цуркан А. О. Удосконалення методичних підходів до оцінки кредитоспроможності позичальника комерційного банку. *Агросвіт*. 2018. № 11. С.39-42.

54. Фінансовий аналіз : навч. посіб. / Н.Б. Кащена [та ін.]. Харків: *Харківський державний університет харчування та торгівлі*, 2017. 593 с.

55. Фінансовий менеджмент : підруч. / за ред. А. М. Поддєрьогін. – 2-ге вид., перероб. Київ : КНЕУ, 2017. 534 с.

56. Фінансовий менеджмент: Навчальний посібник: / За ред. проф. Г.Г. Кірейцева. Київ: ЦУЛ. 2017. 361с.

57. Халатур С. М., Кравченко М. В., Карамушка Д. К., Козир Е. В. Комплексна експрес-методика оцінки кредитоспроможності сільськогосподарських підприємств з урахуванням рівня їх економічного розвитку. *Економіка та держава*. 2021. № 10. С. 37-42. DOI: 10.32702/2306-6806.2021.10.37

58. Халатур С. М., Трегуб О. М. Проблемні аспекти управління кредитоспроможністю підприємств та перспективи їх розв'язання. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 21-22. С. 37-42. DOI: 10.32702/2306-6814.2020.21-22.37

59. Халатур С.М. Чоловський Д. О. Проривні технології фінансового менеджменту використання капіталу в контексті стабілізації національної економіки. *Інвестиції: практика та досвід*. 2022. № 21. С. 49-53. <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2022.21.49>

60. Цал-Цалко Ю.С. Облік, статистика, аналіз та аудит в системі контролювання фінансових результатів підприємства : монографія / Ю. С. Цал-Цалко, Ю. Ю. Мороз, Т. Ю. Мельник ; Житомир. нац. агрокол. ун-т. Житомир : Рута, 2017. 291 с

61. Чайковський Я. Напрями удосконалення методики аналізу кредитоспроможності боржника-юридичної особи. *Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє*. 2018. Вип. 19. Ч. 1. С.176-188.

62. Чернецька О. В. Процес управління інвестиційною привабливістю підприємств машинобудування України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 19. С. 45-51.

63. Шабінський О. В., Євдокімова М. О. Зарубіжний досвід визначення кредитоспроможності позичальника – напрям підвищення рівня економічної безпеки підприємств агросектора. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки*. 2014. Вип. 8(7). С. 63-66.

64. Шамота Г. М., Малиш Д. О. Дослідження підходів до комплексної оцінки фінансового стану підприємства. *Бізнес Інформ*. 2018. №3. С. 271-278. URL : <https://www.business-inform.net/thematic-search/?theme=economics-of-enterprise>.

65. Шептуха О. М., Лаптева А. Ю. Оцінка кредитоспроможності позичальника за допомогою дискримінантного аналізу. *Економіка і фінанси*. 2020. Вип. 6. С.25-28.

66. Usyk V.O. Concept of Evaluation of Creditworthiness of Enterprises in Conditions of Economic Cycle. *Theoretical and Practical Research in Economic Field*. 2020. Vol. 2(22). P. 120-132. [https://doi.org/10.14505/tpref.v11.2\(22\).06](https://doi.org/10.14505/tpref.v11.2(22).06)

67. Caplinska A., Tvaronavičienė M. Creditworthiness place in Credit Theory and methods of its evaluation. *Entrepreneurship and Sustainability*. 2020.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Таблиця А.1

Підходи до трактування поняття «кредитоспроможність»

Автор	Зміст категорії
Бланк І.О. [2]	Кредитоспроможність – це система умов, які визначають здатність підприємства залучити кредит у різних формах, виконуючи всі пов’язані з ним фінансові зобов’язання в повному обсязі і в передбачені терміни.
Вдовенко Л.О. [8]	Під кредитоспроможністю позичальника розуміють здатність юридичної чи фізичної особи повністю і в зазначені терміни виконати всі умови кредитної угоди.
Гула А.С. [15]	Кредитоспроможність – це спроможність позичальника за конкретних умов кредитування в повному обсязі й у визначеній кредитною угодою термін розрахуватися зі своїми борговими зобов’язаннями виключно грошовими коштами, що генеруються позичальником у ході звичайної діяльності.
Коцеруба Н.В. [20]	Кредитоспроможність – фінансово-господарський стан підприємства чи організації, котрий дає впевненість у ефективному використанні позичених коштів, спроможність та готовність позичальника повернути кредит згідно умов договору.
Положення НБУ № 351 від 30.06.2016 р. [45]	Кредитоспроможність – наявність у боржника (контрагента банку) передумов для проведення кредитної операції і його спроможність повернути борг у повному обсязі та в обумовлені договором строки.
Соловей Н.В., Турова Л.Л., Пироженко Ю.В. [48]	Кредитоспроможність – це комплексне поняття, яке характеризує спроможність та готовність позичальника до здійснення кредитної операції, яка оцінюється банком з огляду на фінансово- економічне становище позичальника та на якість зробленої ним кредитної пропозиції, а також з точки зору прийнятності для банку-кредитора кредитного ризику й можливості керувати ним.
Чайковський Я. [61]	Кредитоспроможність – це здатність позичальника в повному обсязі й у визначеній кредитною угодою термін розрахуватися за своїми борговими зобов’язаннями.

ДОДАТОК Б

Таблиця Б.1

Складові товарної сільськогосподарської продукції за видами, тис. грн.

Різновид продукції	2017 р.		2018 р.		2019 р.		2020 р.		2021 р.	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Пшениця-озима	1972	77,39	2928	84,75	2350	76,60	2278	42,49	2892	46,77
Соняшник	110	4,32	127	3,68	139	4,53	2504	46,71	2651	42,87
Овочі	7	0,27	8	0,23	9	0,29	8	0,15	9	0,15
Інша продукція рослинництва	93	3,65	141	4,08	136	4,43	245	4,57	273	4,41
Продукція рослинництва загалом	2182	85,64	3204	92,74	2634	85,85	5035	93,92	5825	94,19
Послуги с/г	366	14,36	251	7,26	434	14,15	326	6,08	359	5,81
Всього	2548	100,0	3455	100,0	3068	100	5361	100	6184	100

ДОДАТОК В

Таблиця В.1

Динаміка статей активу балансу за 2017-2021 рр.

Статті балансу	Відхилення за 2017 р.		Відхилення за 2018 р.		Відхилення за 2019 р.		Відхилення за 2020 р.		Відхилення за 2021 р.	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1. Необоротні активи:										
1.1. Нематеріальні активи	25,90	91,0	-30,39	-55,9	7,29	30,4	-45,39	-23,4	-5,71	-3,6
1.2. Незавершені капітальні інвестиції	131,78	11,9	-128,22	-10,4	-24,54	-2,2	-143,22	-9,2	-37,54	-36,2
1.3. Основні засоби	32,51	0,6	401,84	7,7	836,41	14,9	386,84	7,9	123,41	-19,1
1.4. Довгострокові фінансові інвестиції	914,55	343,5	295,13	25,0	46,81	3,2	175,13	3,8	-83,19	-30,8
1.5. Інші необоротні активи	322,08	767,6	-283,50	77,9	10,79	13,4	-433,5	-6,4	-2,21	-20,6
Усього за розділом 1	1426,82	21,6	254,86	3,2	876,76	10,6	-60,14	-3,6	-28,24	-3,4
2. Оборотні активи:										
2.1. Запаси	1002,01	22,2	24,31	0,44	229,00	4,1	-0,69	-2,9	99	-29,9
2.2. Векселі одержані	-10,41	-48,6	-10,99	-100,0	-	-	-	-	-	-
2.3. Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	-927,17	-54,3	118,05	15,1	28,65	3,2	-93,05	-3,8	15,65	-30,8
2.4. Дебіторська заборгованість за розрахунками:										
- за виданими авансами	-3,11	0,38	411,87	50,2	19,48	1,6	386,87	5,4	6,48	-32,4
- з бюджетом	18,04	33,4	187,86	260,9	-168,48	-64,8	-12,14	-71,8	-181,48	-98,8
- із внутрішніх розрахунків	4,54	100,4	5,83	64,3	-6,56	-4,4	-19,17	-11,4	-19,56	-38,4
2.5. Інша поточна дебіторська заборгованість	160,50	72,5	-77,44	-20,3	-39,18	-12,9	-102,44	-19,9	-52,18	-46,9
2.6. Гроші та їх еквіваленти	-104,50	-45,7	141,71	113,9	284,13	106,8	116,71	99,8	154,13	72,8
2.7. Витрати майбутніх періодів	-0,03	-2,9	-0,05	-0,5	-0,05	-5,3	-25,05	-12,3	-13,05	-39,3
2.8. Інші оборотні активи	-1,13	-48,5	148,60	12383,3	1,41	0,9	123,6	-6,1	-11,59	-33,1
Усього за розділом 2	138,77	1,8	949,80	12,3	348,45	4,0	-308,2	-23,6	-281,55	-19,2
3. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Баланс	1565,56	11,0	1204,61	7,7	225,16	7,2	-495,39	-22,3	-394,84	-20,8

Продовження ДОДАТКУ В

Таблиця В.2

Динаміка статей пасиву балансу за 2017-2021 рр.

Статті балансу	Відхилення за 2017р.		Відхилення за 2018р.		Відхилення 2019р.		Відхилення за 2020 р.		Відхилення за 2021 р.	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1. Власний капітал										
1.1. Зареєстрований (пайовий) капітал	2783,47	12756,5	0	0,00	0	0,0	0	0	0	0
1.2. Додатковий капітал	-3134,44	-35,3	553,04	9,6	140,53	2,2	353,04	6,6	128,53	-2,8
1.3. Резервний капітал	523,00	96,0	0	0	0	0,0	0	0	0	0
1.4. Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	215,42	20,2	516,59	40,3	167,52	9,3	-83,41	-124,7	-14,48	-40,7
Усього за розділом 1	387,45	3,9	1069,63	10,3	308,05	2,7	869,63	7,3	296,05	2,7
2. Довгострокові зобов'язання і забезпечення										
2.1. Довгострокові кредити банків	12,90	19,0	-40,62	-49,7	38,06	95,2	-240,62	-52,7	26,06	90,2
2.2. Інші довгострокові зобов'язання	1,10	110,0	427,31	38847,4	-232,06	-54,2	227,31	38844,4	-244,06	-59,2
2.3. Цільове фінансування	-	-	0,52	100,0	-0,52	-100,0	-199,48	97	-12,52	-105
Усього за розділом 2	14,00	20,7	386,69	473,2	-194,00	-41,4	186,69	470,2	-206	-46,4
3. Поточні зобов'язання і забезпечення										
3.1. Короткострокові кредити банків	32,72	3,2	270,40	25,3	458,72	34,2	70,4	22,3	446,72	29,2
3.2. Векселі видані	472,12	40,3	-62,26	-12,5	158,58	36,3	-125,26	-15,5	146,58	31,3
3.3. Поточна кредиторська заборгованість										
- за товари, роботи, послуги	-13,00	-1,1	34,13	3,0	251,72	21,1	-165,87	-105,2	239,72	16,1
- за розрахунками з бюджетом	-142,25	-79,5	22,70	62,1	9,09	15,3	-177,3	59,1	-2,91	10,3
- за розрахунками зі страхування	9,06	37,9	11,12	33,7	9,07	20,6	-188,88	30,7	-2,93	15,6
- за розрахунками з оплати праці	16,85	29,3	21,79	29,3	9,54	9,9	-178,21	26,3	-2,46	4,9
- за одержаними авансами	781,13	48,6	-649,73	-27,2	245,11	14,1	-849,73	-30,2	-66,89	9,1
- за розрахунками з учасниками	22,93	240,1	-15,55	-47,9	2,33	13,8	-215,55	-50,9	-9,67	8,8
- із внутрішніх розрахунків	-3,12	-51,6	-2,43	-82,9	0,96	19,2	-202,43	-85,9	-11,04	14,2
3.4. Доходи майбутніх періодів	0,70	122,8	0,03	2,4	0,16	12,3	-199,97	-0,6	-11,84	7,3
3.5. Інші поточні зобов'язання	-13,03	-57,0	117,57	1197,2	-33,65	-26,4	-82,43	1194,2	-45,65	-31,4
Усього за розділом 3	1163,41	28,1	-252,26	-4,8	1111,47	22,0	-372,26	-7,8	-300,53	-14
4. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Баланс	1565,56	11,0	1204,61	7,7	1225,16	7,2	-495,39	-22,3	-394,84	-20,8

ДОДАТОК Г

Таблиця Г.1

Оцінка розрахункових коефіцієнтів

Коефіцієнт	Оцінка		
	2	1	0
Коефіцієнт загальної ліквідності, Кзл	2 і більше	Від 1 до 2	Менше 1
Коефіцієнт ліквідності, Клік	–	0,3 і більше	Менше 0,3
Коефіцієнт абсолютної ліквідності, Кал	–	0,2 і більше	Менше 0,2
Коефіцієнт фінансової стійкості, Кфс	–	0,6 і більше	Менше 0,6
Коефіцієнт фінансової незалежності, Кфн	–	0,2 і більше	Менше 0,2
Коефіцієнт автономності, Кав	–	Менше 1	1 і більше
Коефіцієнт оборотності балансу, Коб	–	0,7 і більше	Менше 0,7
Коефіцієнт маневреності, Км	–	0,5 і більше	Менше 0,5
Коефіцієнт забезпеченості, Кз	2 і більше	Від 1,4 до 2	Менше 1,4

Таблиця Г.2

Рейтингова шкала для визначення класу позичальника

Значення інтегрованого показника	Клас
Понад 200	А
Від 160 до 200	Б
Від 135 до 160	В
Від 110 до 135	Г
Менше 110	Д

Продовження ДОДАТКУ Г

Таблиця Г.3

Розрахунок інтегрованого показника фінансового стану ДДС ІОБ

НААН

№ п/п	Назва показника	Теоретичне значення показника	Вагоме значення показника	Розрахункове значення показника	Оцінка коефіцієнта	Значення показника з урахуванням вагомості (гр. 6 * гр. 4)
1	2	3	4	5	6	7
І група – Попередня оцінка позичальника Вагомий коефіцієнт – 2						
1	Період функціонування підприємства, ФП	0,5–5	0,5	5	5	2,5
2	Наявність бізнес-плану, БП	0–1	1	0	0	0
3	Прибуткова діяльність, ПД	0–3	2	0	0	0
4	Погашення позичок, ПП	0–1	6	0,7	0,7	4,2
5	Сплата процентів, СВ	0–1	6	0,7	0,7	4,2
Разом по групі І					10,9	
ІІ група – Показники платоспроможності Вагомий коефіцієнт – 5						
1	Коефіцієнт загальної ліквідності, Кзл	Не менше 2	8	1,923	1	8
2	Коефіцієнт ліквідності, Клік.	Не менше 0,3	7	0,637	1	7
3	Коефіцієнт абсолютної ліквідності, Кал.	Не менше 0,2	6	0,096	0	0
Разом по групі ІІ					15	
ІІІ група – Показники фінансової стійкості Вагомий коефіцієнт – 4						
1	Коефіцієнт фінансової стійкості, Кфс	Не менше 0,6	6	1,98	1	6
2	Коефіцієнт фінансової незалежності, Кфн	Не менше 0,2	5	0,72	1	5
3	Коефіцієнт автономності, Кав	Не більше 1	4	0,49	1	4
4	Коефіцієнт оборотності балансу, Коб	Не менше 0,7	4	0,63	0	0
5	Коефіцієнт маневреності, Км	Не менше 0,5	4	0,42	0	0
Разом по групі ІІІ					15	
ІV група – Показники «надійності» підприємства Коефіцієнт вагомості – 2						
1	Коефіцієнт забезпечення кредиту, Кз	Не менше 1,6	8	0,5	0,5	4
2	Оборотність дебіторської заборгованості, Одз	0–2	2	1,18	1,18	2,36
3	Оборотність кредиторської заборгованості, Окз	0–2	2	1,47	1,47	2,94
4	Оборотність готової продукції, Огп	0–2	2	1,12	1,12	2,24
Разом по групі ІV					11,54	
Усього (S) (10,9 * 2 + 15 * 5 + 15 * 4 + 11,54 * 2)					179,88	
КЛАС					Б	

Продовження ДОДАТКУ Д

Таблиця Д.2

Індекси сезонності динаміки рівня прибутку підприємства за період 2019-2021 рр.

Рік	січень	лютий	березень	квітень	травень	червень	липень	серпень	вересень	жовтень	листопад	грудень	усього
2019	9,2	7,3	6,9	6,4	6,8	12,2	14,8	18,3	14,6	12,3	8,4	7,2	124,4
2020	15,7	14,8	18,6	14,4	23,5	34,5	35,9	41,3	32,8	18,2	15,4	14,9	280,0
2021	16,9	22,3	28,6	38,6	45,8	97,1	101,2	103,8	78,9	53,3	52,1	42,1	680,7
Усього за період	41,8	44,4	54,1	59,4	76,1	143,8	151,9	163,4	126,3	83,8	75,9	64,2	1085,1
Середній рівень за місяць	13,9	14,8	18,0	19,8	25,4	47,9	50,6	54,5	42,1	27,9	25,3	21,4	361,7
y_i (2019)	-2,9518	-1,0607	0,8303	2,7214	4,6124	6,5035	8,3945	10,2856	12,1766	14,0677	15,9588	17,8498	89,3881
y_i (2020)	19,7409	21,6319	23,5230	25,4140	27,3051	29,1961	31,0872	32,9782	34,8693	36,7604	38,6514	40,5425	361,7000
y_i (2021)	42,4335	44,3246	46,2156	48,1067	49,9977	51,8888	53,7799	55,6709	57,5620	59,4530	61,3441	63,2351	634,0119
Усього за період	59,2226	64,8958	70,5689	76,2421	81,9152	87,5884	93,2616	98,9347	104,6079	110,2811	115,9543	121,6274	1085,1
y_i сер	19,7	21,6	23,5	25,4	27,3	29,2	31,1	33,0	34,9	36,8	38,7	40,5	-
I_{ces}	0,7058	0,6842	0,7666	0,7791	0,9290	1,6418	1,6288	1,6516	1,2074	0,7599	0,6546	0,5278	-

